ИМЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ – БИТОЛА

ФАКУЛТЕТ ЗА ПСИХОЛОГИЈА

СТУДИСКА ПРОГРАМА: КЛИНИЧНА И СОВЕТОДАВНА ПСИХОЛОГИЈА (4+1)

МАГИСТЕРСКИ ТРУД

„РОДИТЕЛСКИТЕ СТИЛОВИ НА ПРИВРЗАНОСТ И СПРАВУВАЊЕТО СО СТРЕСОТ ВО ВРЕМЕ НА КРИЗА“

Ментор:
Проф. д-р Ана Чучкова

Студент:
ЏАНСУ РАХМАН
Индекс бр. **М213015**

Битола, 2022

Апстракт

Иако постојат многу фактори кои влијаат на развојот на личноста, познато е дека ставовите на родителите имаат важен ефект врз развојот на личноста. Ставот дека интеракцијата помеѓу доенчето и старателот има значително влијание врз духовниот развој, што започна со теоретичарите како Мелани Клајн (2015) и Доналд Виникот (1963, 2007), дополнително беше зајакната со теоријата на приврзаност на Боулби (2014). Според Боулби (2014), успешното родителство е од клучно значење за менталното здравје на следната генерација, и за ова мора да се обезбедат сигурни услови за поддршка од двајцата родители. Детето, кое го воспитува негувател кој е чувствителен на потребите на бебето и може да биде компатибилен со него, во иднина станува личност без стрес, среќна и самоуверена. Чувствата и однесувањето на негувателката/мајката кон нејзиното бебе се под длабоко влијание од нејзините искуства со сопствените родители. Во многу студии е утврдено дека ставовите и однесувањата на родителите кои вклучуваат притисок, строга дисциплина и прекумерна заштита имаат негативни ефекти врз децата и адолесцентите (Sümer, Gündoğdu Aktürk, & Helvacı, 2010).

Поради овие причини, родителскиот стил отсекогаш бил едно од најнагласените прашања. Еден од првите модели што се занимава со оваа тема му припаѓа на Баумринд (1966).

Баумринд идентификуваше три типа на родителство: авторитативно, авторитативно и попустливо. Баумринд (1991) подоцна го додаде незаинтересираното родителство на оваа класификација и дефинираше четири различни стилови на родителство врз основа на однесувањето на родителите со умереност и контрола. Авторитативните родители се топли и блиски, но имаат јасни правила. Попустливите родители се многу топли, но немаат никакви очекувања или барања од детето. Запоставените родители не се ниту топли ниту блиски; тие немаат никаква контрола над своите деца.

Клучни зборови: развој, личност, родители, стилови, студии.

Abstract

Although there are many factors that influence personality development, it is well known that parental attitudes have an important effect on personality development. The view that the interaction between infant and caregiver has a significant impact on spiritual development, which began with theorists such as Melanie Klein (2015) and Donald Vinicot (1963, 2007), was further reinforced by Bowlby's theory of attachment (2014). According to Bowlby (2014), successful parenting is crucial for the mental health of the next generation, and for this, reliable support must be provided by both parents. The child, who is brought up by a caregiver who is sensitive to the needs of the baby and can be compatible with him, in the future becomes a person without stress, happy and confident. The caregiver's feelings and behavior towards her baby are deeply influenced by her experiences with her own parents. Many studies have found that parental attitudes and behaviors that include pressure, strict discipline, and overprotection have negative effects on children and adolescents (Sümer, Gündoğdu Aktürk, & Helvacı, 2010).

For these reasons, parenting style has always been one of the most pressing issues. One of the first models to deal with this topic belongs to Baumrind (1966).

Baumrind identified three types of parenting: authoritarian, authoritarian, and permissive. Baumrind (1991) later added disinterested parenting to this classification and defined 4 different parenting styles based on the behavior of parents with moderation and control. Authoritative parents are warm and close, but they have clear rules. Compliant parents are very warm, but have no expectations or demands from the child. Neglected parents are neither warm nor close; They have no control over their children.

Keywords: development, personality, parents, styles, studies.

Содржина

1. Вовед----------6

1.1.Значење на темата----------9

1.2.Предмет на работа----------11

1.3.Хипотези----------11

2. Значење и цели на стиловите----------12

3. Функционирање на семејството----------18

3.1.Семејна отпорност----------22

3.2. Улогата на мајката во семејната отпорност----------29

4. Родителство----------31

4.1. Родителски ставови----------33

4.2. Родителски стрес----------41

4.3. Самоефикасност на родителите----------47

5. Врска мајка – дете----------49

5.1. Фактори кои ја олеснуваат приврзаноста----------50

5.2. Долгорочни ефекти од успешната приврзаност----------51

5.3. Разделба од мајката и неговите ефекти врз детето----------52

5.4. Однос татко – дете----------53

5.5. Лишувањето на таткото и неговите ефекти врз детето----------54

5.6. Односот мајка – татко – дете и неговото значење----------55

6. Здрава врска родител – дете: родителски стилови----------59

6.1. Концепт на родителски стилови----------61

6.2. Разлика со родителските практики----------65

6.3. Теории за воспитување деца----------66

6.4. Четирите стилови----------69

7. Ефекти врз децата----------74

7.1. Други стилови на родителство----------76

7.2. Крос-културна варијација----------80

7.3. Разлики кај машките и женските деца----------82

7.4. Диференцијално родителство----------82

Резултати од истражување----------84

Заклучок----------89

Користена литература----------91

1. ВОВЕД

Семејството е една од најосновните институции на општеството. Семејството ги обликува поединците со своите различни функции. Семејните односи и родителството се многу важни за бихејвиоралниот, емоционалниот, когнитивниот и социјалниот развој на детето (Maughan, 2017). Детето станува дел од општеството учејќи како да комуницира во семејната средина, основните норми и правила.

Со оглед на важноста на семејството, се смета дека е многу важен континуитетот на функциите на семејството. Во оваа насока може да се спомене концептот на семејна отпорност. Концептот на семејна отпорност се дефинира како капацитет на семејството позитивно да одговори на тешка ситуација и да може да ја надмине оваа ситуација посилно и посигурно (Smith et al. 2005). Волш (2002) ги дефинираше семејните процеси кои ќе ја зајакнат издржливоста на семејствата и претстави патоказ кој ќе ги поддржи и зајакне семејствата во криза во оваа насока. Како систем, тоа како семејството е под влијание на тешките ситуации низ кои поминало и како се справува со овие ситуации влијае на членовите на семејството и на односите меѓу овие поединци.

Во овој поглед, може да се спомене дека постои семејна средина во која се воспоставува отворена и почитувана комуникација, членовите на семејството разменуваат идеи меѓу себе, ритуали и рутини поминати заедно, позитивна перспектива и членовите на семејството се во хармонија (Black and Lobo 2008).

Како систем, семејството создава средина која го обликува родителското однесување и на крајот влијае на однесувањето на децата (Национални академии на науките, 2016).

Односот помеѓу родителот и детето се смета за една од основните точки кога се работи за семејството. Како мајките и татковците комуницираат со своите деца ги покажува нивните ставови за воспитување. Ставовите на родителите за воспитување деца се испитуваат во две различни димензии, како чувствителност и напор. Баумринд (2005) ја дефинираше чувствителноста на родителите како топла, самоподдржувачка и дискретна комуникација кон нивното дете. Бараната димензија на родителот; го изрази како обид да се интегрира детето во општеството со однесувања како што се контрола на однесувањето, следење на дејствијата и очекување на зрелост. Неконзистентно и негативно родителско однесување може да предизвика различни проблеми кај децата (Hosokawa & Katsura, 2019; Stormshak et al. 2000).

Кога се испитува литературата, родителскиот стрес се издвојува како фактор кој влијае на ставовите за воспитување на децата. Познато е дека родителскиот стрес што го доживуваат родителите може да доведе до негативно родителско однесување и следствено на проблеми со однесувањето на детето (Crnic et al. 2005).

Теоријата за еколошки системи на Бронфенбренер (1979) ја нагласува важноста на контекстот во развојот на поединецот и дефинира пет различни системи во оваа насока. Најголемиот систем, хроносистемот, вклучува историски процеси и промени кои влијаат на сите други системи. Во оваа насока, се смета дека пандемијата на коронавирус, која го зафаќа целиот свет, е дел од хроносистемот и има непобитен ефект врз поединците.

Maughan (2017) изјави дека успешното родителство варира во зависност од културата и социјалниот контекст.

1.1. ЗНАЧЕЊЕ НА ТЕМАТА

Темата на магистерскиот труд „Родителските стилови на приврзаност и справувањето со стресот во време на криза“ е од клучно значење за правилно воспитување на децата. Моето мислење е дека, семејството, кое е основен елемент на општеството, се дефинира на различни начини. TDK (2021) го дефинира концептот на семејство како „помеѓу маж, жена, деца, браќа и сестри, врз основа на брак и крвни врски“. И го опиша како „најмалиот сојуз во општеството формирано од односите“. Семејството, кое е социјална мрежа, не е нужно ограничено на одреден регион; се заснова на културни, биолошки и брачни односи (Thornton & Fricke, 1987). Според Özgüven (2001), семејството е единица која се формира преку брак, се состои од поединци кои влијаат едни на други и имаат различни улоги и има социјална, психолошка и економска функција (како што е наведено во Günindi & Giren, 2011).

Минхен (2018) изјави дека семејството се состои од членови кои директно или индиректно влијаат еден на друг и дека секое семејство има структура која ја обликува интеракцијата на неговите членови едни со други. Семејството е најблискиот и најосновниот општествен систем кој влијае на човековиот развој (Bhana & Bachoo, 2011).

Со променливиот свет, се менуваат и структурата и функцијата на семејството. Иако има промени во традиционалната семејна структура од минатото до денес, некои основни функции на семејството сè уште продолжуваат и семејството ја задржува својата важност во општеството. Урбанизацијата, индустријализацијата, образованието, миграцијата, зголемувањето на можностите за работа и занимање, економските и политичките случувања се некои од факторите кои водат до промени во традиционалните турски семејства (Tüfekçi, 2003). Со индустријализацијата, урбанизацијата, зголемената

миграција од село во град и влегувањето на жените во деловниот живот, се случија промени во семејниот живот и се смета дека пошироките семејства го напуштиле своето место на нуклеарните семејства (Aktaş et al, 2012; Günindi и Giren, 2011). Со зголемувањето на разводите, семејствата со еден родител или формирањето на нови семејства со додавање на маќеа се примери на транзиции со кои може да се соочат семејствата. (Текин Епик и сор., 2017). Во оваа насока, се смета дека улогите на мажите и жените во традиционалната семејна структура почнаа да се преобликуваат (извор). Паралелно со промените во семејната структура во општеството, се менуваат и ставовите кон детето во семејството, а како резултат на тоа се случуваат промени во однесувањето на децата (Kulaksızoğlu, 1989). Истражувањето за вредноста на детето, кое започна во 1975 година (Kağıtçıbaşı, 1982), ја испитува семејната структура, односите и традиционалното семејство во нашата земја. Вредноста на детето се психолошките, социјалните и економските придобивки што ги обезбедуваат родителите со раѓањето дете што е збир на трошоци и придобивки (Önder & Aloğlu, 2017).

Вредноста на детскиот модел го отфрла ставот дека вредноста на детето се намалува со економскиот развој и сугерира одредени типови на вредности кои се засегнати од економските случувања. Во оваа насока, како резултат на првите истражувања беа дефинирани три различни типови на вредност: економска/утилитарна, психолошка и социјална. Економската/утилитарната вредност на детето ќе дојде од децата кога ќе пораснат тоа ги одразува финансиските придобивки и сигурноста на староста за родителите. Неговата психолошка вредност се чувствата на среќа, задоволство, успех и гордост што ги чувствуваат родителите поради тоа што имаат дете; општествената вредност на детето го вклучува општественото прифаќање што доаѓа со детето (Önder & Aloğlu, 2017). Според Kağıtçıbaşı (2012), овој утилитарен пристап создава модели на зависност во семејството.

Студиите спроведени во Турција (Ataca, 1992; Kağıtçıbaşı, 1982) покажуваат дека додека економската/утилитарната вредност на детето се намалува, психолошката вредност се зголемува и како резултат на тоа, се забележува намалување на плодноста. Степенот на образование на семејството, степенот на образование на жената, степенот на развиеност на местото на живеење, финансиската состојба, намалувањето на бројот на деца и

зголемувањето на миграцијата од селото во градот се факторите кои играат улога во намалувањето на економската вредност на детето (Kağıtçıbaşı, 2012).

Kağıtçıbaşı (2002) наведува дека социо-економските случувања се зголемуваат во „моделот за промена на семејството“ што тој го развил, а заедно со тоа, додека се намалуваат финансиските зависности, се зголемуваат и психолошките зависности. Во оваа насока, финансиските очекувања од децата се намалени, а напротив, економскиот товар на семејството е зголемен бидејќи децата учат подолги години и се зголемува нивната економска зависност од семејството. Дополнително, има транзиција од семејства со многу деца во семејства со малку деца (Kağıtçıbaşı, 2012). Kagitcibasi (2002), семејство

Тој објасни дека промената во нивната заложба за воспитување има ефекти врз воспитувањето на децата.

Како што се намалувале материјалните зависности, се зголемувала автономијата на детето; Со зголемувањето на вредноста што им се дава на психолошките зависности, се стремиме да се биде близок/поврзан со детето.

Улогата на жената е уште еден предмет кој е истражуван во оваа насока. Во нашето општество, одговорноста за социјализација на детето е на мајката (Aktaş et al, 2012). Kağıtçıbaşı (2012) наведува дека има промени во статусот на жената и дека овие промени се случуваат со образованието, урбанизацијата и учеството во работната сила. економската независност на жените

Како резултат на тоа, во семејствата почнаа да се појавуваат егалитарни односи. Актас и сор. (2012) наведува дека жените стекнуваат економска независност преку учество во работниот век, со што се зголемува нивната самодоверба и перцепцијата за контрола врз нивниот живот. Дополнително, тие тврдеа дека нивото на образование на мајката позитивно влијаело на времето поминато со детето и на квалитетот на наградата и казната што ја давала. Фактот дека мајката поминувала помалку време со своите деца откако почнала да работи, исто така, е делотворен во промената на татковската улога (Tekin İpek et al. 2017).

1.2. ПРЕДМЕТ НА РАБОТА

Предмет на изработката на овој труд е улогата на родителските стилови на приврзаност, како и справувањето со стресот во време на криза. Односот помеѓу родителите и децата е еден од најважните односи во животот на една личност. Позитивните врски родител – дете негуваат автономија, љубопитност, самодоверба и подобри вештини за донесување одлуки. Зајакнувањето на односите родител – дете бара труд и напор. Родителството е напорна работа, но со одржување на блиски односи и отворена комуникација со вашите деца, можете да останете поврзани со нив во секоја фаза од животот. Уште повеќе, силната врска родител – дете им олеснува на родителите. Тоа им дава удобност на родителите бидејќи децата кои се чувствуваат повеќе поврзани имаат поголема веројатност да слушаат, помагаат и ги следат упатствата.

1.3. Хипотези

1.3.1. Формулација на општа хипотеза

Општата хипотеза на научното истражување е поставена како:

Родителските стилови на приврзаност и справување со стресот во време на криза и во разни тешки ситуации имаат голема улога врз помладата популација

1.3.2. Формулација на посебни хипотези

Како посебни хипотези кои произлегуваат од општата хипотеза се поставени:

Посебна хипотеза 1 – Претпоставувувам дека улогата на родителските стилови на приврзаност со стресот во време на криза е на високо ниво.

Посебна хипотеза 2 – Претпоставувам дека улогата на родителските стилови во справување со стресот за време на криза е на високо ниво.

Посебна хипотеза 3 – Претпоставувам дека секој родител е одговорен за сите промени на своето дете доколку е во стресна состојба.

Посебна хипотеза 4 – Претпоставувам дека секое дете добива поддршка од родителите, општеството во својата околина.

1.3.3. Варијабли на истражувањето

Зависни варијабли: ставовите и мислењата на децата се мошне значајни бидејќи со тоа ќе се постигне поголем удел во менаџирањето за нивна добра социјална поддршка.

Промени се неопходни во сите сфери на општественото живеење. Ако целта на справување со стрес е да го оспособи човекот да ги постави и оствари своите цели, да се самоопредели и да ги реализира своите соништа, како што и претходно споменав, тогаш родителот мора да обезбеди пристап кон светот на промените.

Независни варијабли: Улогата на родителските стилови во справувањето со стресните ситуации.

2. ЗНАЧЕЊЕ И ЦЕЛИ НА РОДИТЕЛСКИТЕ СТИЛОВИ

Квалитетниот однос родител – дете е важен за здрав развој. За да имаат добро воспитано дете, родителите мора да бидат одговорни, доверливи и со љубов.

Стресот настанува кога физичките и менталните граници на живото суштество се поместени (Folkman & Lazarus, 1988). Стресот може позитивно или негативно да влијае на развојот на луѓето и луѓето го перципираат на сосема различни начини (Cüceloğlu, 1996). Стрес; физички (палпитации на срцето, варење итн.), емоционални (лутина, анксиозност

итн.), ментални (негативни мисли, тешкотии во донесувањето одлуки итн.) и бихејвиорални (немир, немир итн.) предизвикуваат голем број симптоми да се појавуваат. Ханс Селје (1977) го објасни концептот на стрес во рамките на „Синдромот на општото приспособување“ и ги дискутираше реакциите на личноста наспроти стресните ситуации во неговата околина во фази.

Алармна реакција: Тоа е периодот кога стресната ситуација личноста ја согледува и неговото тело почнува соодветно да реагира на стресната ситуација. Како што лицето почнува да се брани, се јавуваат некои физиолошки симптоми (зголемен крвен притисок, гастроинтестинални нарушувања и сл.). Ако заштитните одговори го отстранат стресот, реакцијата на алармот завршува и активноста на телото се враќа во нормала.

Период на отпор: Ако одбранбените реакции кои го штитат телото на личноста не можат да ја спречат стресната ситуација, телото ги користи сите расположливи ресурси и отпорот се намалува со текот на времето.

Со продолжување на отпорот и слабеење на одбранбените ресурси на организмот, во хронични стресни ситуации може да се забележат физички заболувања како зголемен крвен притисок, срцеви заболувања и алергии. Доколку овој период успешно се надмине, личноста се враќа во нормала, во спротивно започнува периодот на исцрпеност.

Период на исцрпеност: Ако ситуацијата што предизвикува стрес не може да се елиминира со телесни реакции, телесните функции стануваат неспособни да функционираат и може да доведат до сериозни болести и смрт

Стрес; физички (палпитации на срцето, варење, итн.), емоционални (лутина, анксиозност итн.), ментални (негативни мисли, тешкотии во донесувањето одлуки итн.) и бихејвиорални (немир, немир итн.) предизвикуваат голем број симптоми да се појавуваат. Напорите на поединците да ги намалат овие вознемирувачки симптоми кои се јавуваат под стрес се нарекуваат справување со стресот (Atkinson et al., 1996). Во овој контекст, справувањето со стресот се дефинира како бихејвиорални и когнитивни напори на личноста да ги контролира, намали и регулира конфликтите помеѓу ситуациите кои се сметаат за стресни за личноста и предизвикуваат тешкотии во личните ресурси (Folkman

& Lazarus, 1980). Лазар и соработниците (1986) изјавија дека справувањето со стресот се состои од два процеса, когнитивна евалуација и справување.

Когнитивното оценување е процес во кој поединецот мери дали ситуацијата во неговата околина влијае на неговата или нејзината благосостојба. Во примарниот процес на когнитивно оценување, поединецот проверува дали постои опасна ситуација.

Вториот процес поставен во теоријата на стрес е справувањето. Кога поединецот мисли дека неговите ресурси се напнати поради притисокот во околината, тој се обидува да се справи со тешката ситуација со вложување когнитивни и бихејвиорални напори. Когнитивното оценување и справувањето се однесуваат на интеракцијата на поединецот и околината (Folkman et al., 1986).

Фолкмен и Лазарус (1986) ги анализираа стиловите на справување во две групи како стилови на справување фокусирани на емоции и фокусирани на проблем. Стиловите за справување фокусирани на проблем што ги користат поединците помагаат да се елиминира или намали стресната ситуација. Справувањето фокусирано на проблем се состои од препознавање и евалуација на ситуацијата што предизвикува стрес, избор на опција за промена на ситуацијата и когнитивни и бихејвиорални чекори за решавање на проблемот во рамките на процесот на когнитивно реструктуирање. Стиловите на справување фокусирани на емоции што ги користат поединците овозможуваат да се справат со емоциите предизвикани од стресната ситуација. Со други зборови, наместо да се борат со стресната ситуација и стимул, овие луѓе користат стратегии како што се намалување на ефектот од негативната ситуација, негирање на реалноста на ситуацијата, бегање од проблемите или споделување на негативните чувства со оние околу нив. Луѓето можат да користат различни стратегии за справување соочени со настани и ситуации со кои се среќаваат во текот на нивниот живот.

Димензионалните студии за стиловите на справување со стресот од Шахин и Дурак (1995) беа обликувани врз основа на теоријата за стилови на справување создадена од Фолкман и Лазар (1980). Во овој контекст, методите за справување засновани на две категории како ориентирани кон проблем/активни и емоционални/пасивни се меѓу себе,

„самоуверен пристап“, „оптимистички пристап“, „беспомошен пристап“, „покорен пристап“ и „пристап кон барање социјална поддршка“.

Самоуверен пристап; Тоа е пристап на справување фокусиран на проблемот во кој поединецот верува дека има моќ да ја надмине тешката ситуација со која се соочува. Оптимистички пристап; Тоа е пристап фокусиран на проблем за справување со стресот, во кој поединецот се труди да ги види позитивните аспекти од своите искуства соочени со стресот.

Барање социјална поддршка; Тоа е начин на справување со стресот фокусиран на проблеми, во кој поединецот има тенденција да го намали стресот добивајќи поддршка од неговата/нејзината блиска околина кога ќе се соочи со стрес.

Очајнички пристап; Тоа е пристап за справување фокусиран на емоции во кој лицето покажува став за прифаќање со безнадежност кога се соочува со стрес.

Покорен пристап; Тоа е пристап фокусиран на емоции за справување со стресот, во кој поединецот кој наидува на стрес ја прифаќа ситуацијата без да се бори (Шахин и Дурак, 1995). Димензиите за кои се дискутира во оваа студија се димензиите конципирани од Шахин и Дурак (1995).

Четирите главни стилови на родителство – попустлив, авторитативен, занемарлив и авторитарен – што се користат во детската психологија денес се засноваат на работата на Дијана Баумринд, развојен психолог и истражувачите од Стенфорд, Елинор Мекоби и Џон Мартин.

Секој стил на воспитување има различни ефекти врз однесувањето на децата и може да се препознае според одредени карактеристики, како и степени на реагирање (степенот до кој родителите се топли и чувствителни на потребите на нивните деца) и бараност (степенот на контрола што родителите го стават врз нивните деца во обид да се влијае на нивното однесување).

1. Попустливиот родител

Заеднички особини:

Висока одзивност, мала побарувачка

Отворено комуницира и обично им дозволува на децата сами да одлучуваат, наместо да даваат насока.

Правилата и очекувањата или не се поставени или ретко се спроведуваат.

Вообичаено поминува низ големи напори за да ги одржува своите деца среќни, понекогаш на нивна сметка.

Попустливите родители имаат поголема веројатност да преземат пријателска, наместо родителска улога со своите деца. Тие претпочитаат да избегнуваат конфликти и честопати ќе се согласат со молбите на нивните деца при првиот знак на вознемиреност. Овие родители најчесто им дозволуваат на своите деца да го прават она што го сакаат и нудат ограничено водство или насока.

2. Авторитетниот родител

Заеднички особини:

Висока одзивност, голема побарувачка

Поставува јасни правила и очекувања за нивните деца додека практикуваат флексибилност и разбирање.

Често комуницира; ги слушаат и ги земаат предвид мислите, чувствата и мислењата на нивните деца.

Дозволува да се појават природни последици (на пр. детето не успева во квизот кога не учело), но ги користи тие можности за да им помогне на своите деца да размислуваат и да научат.

Авторитативните родители негуваат, поддржуваат и често се во склад со потребите на нивните деца. Тие ги водат своите деца низ отворени и искрени дискусии за да ги научат вредностите и расудувањето. Децата кои имаат авторитативни родители имаат тенденција да бидат самодисциплинирани и можат сами да размислуваат.

3. Занемареният родител

Заеднички особини:

Ниска одзивност, мала побарувачка

Овозможува нивните деца главно да се грижат сами за себе, можеби затоа што се рамнодушни кон нивните потреби или не се вклучени/преоптоварени со други работи.

Нуди малку грижа, водство и внимание

Често се бори со проблемите со сопствената самодоверба и тешко е да формира блиски односи.

Овој стил понекогаш се нарекува неинволвирано родителство, како пример со целокупното чувство на рамнодушност. Запоставените родители имаат ограничен ангажман со своите деца и ретко спроведуваат правила. Тие, исто така, може да се гледаат како ладни и негрижливи – но не секогаш намерно, бидејќи често се борат со своите проблеми.

4. Авторитарниот родител

Заеднички особини:

Голема побарувачка, мала одзивност

Спроведува строги правила со малку разгледување на чувствата на нивното дете или социјално-емоционалните и бихејвиоралните потреби.

Честопати вели „затоа што реков така“ кога нивното дете ги доведува во прашање причините за некое правило или последица.

Комуникацијата е главно еднонасочна – од родител до дете

Овој ригиден стил на родителство користи строга дисциплина, често оправдана како „тврда љубов“. Во обид да имаат целосна контрола, авторитарните родители често разговараат со своите деца без да сакаат придонес или повратна информација.

3. Функционирање на семејството

Ефектите од семејството траат од раѓањето на поединецот до крајот на неговиот живот. Семејството е основа на процесот на социјализација на поединецот. Темелите на развојот, личноста и однесувањето на поединецот се поставени во семејството (Еванс и Мајерс, 1994). Вечезелберг и Пург (1993) го опишуваат семејството како мост за интеграција на детето во животот и општеството. Кулаксизоглу (1989) тврди дека грижата и образованието на детето е една од најголемите функции на семејството.

Огбурн (1938), споменува седум функции како што се биолошки, економски, заштитни, образовни, религиозни, искористување на слободното време и обезбедување достоинство и тврди дека членовите на семејството остануваат заедно поради овие функции. Меѓутоа, според Огбурн (1938), со современиот свет, семејството почнало да ги

губи своите функции и почнало да се гледа само како животен центар со љубов и средство за репродукција.

Олсон (2000) споменува три фактори кои влијаат на семејната функционалност во Кружниот модел на брак и семејни системи. Додека семејното единство ги одразува емоционалните врски меѓу членовите на семејството, флексибилноста која е уште еден фактор, го дефинира степенот до кој лидерот, односите на улогите и правилата за односи може да се променат во семејството.

Комуникацијата, која е критична за функционирањето на овие фактори, вклучува емпатично и внимателно слушање, незборување во име на другите, покажување почит, фокусирање на темата и споделување на чувствата за себе и за неговата врска.

Ooms (2019) ги спомна петте основни функции на семејството: формирање и членство на семејство, односи меѓу семејството и двојката, економска поддршка, грижа и социјализација и згрижување на членовите на семејството на кои им е потребна грижа, како што се постарите и доенчињата.

Моделот Мекмастер (1978) ги опишува клучните димензии на функционирањето на семејството: решавање проблеми, комуникација, улоги, чувствителност, учество и контрола на однесувањето (Miller et al. 2000). Во моделот Мекмастер, кој се заснова на системски пристап, Епштајн и Бишоп (1973) го сметаат семејството како отворен систем кој содржи системи (индивидуална, брачна двојка) и е во врска со други системи (проширено семејство, училиште итн.) (како што е наведено во Епштајн, и сор. 1978). Соодветно на тоа, претпоставките на системската теорија во основата на овој модел се како што следува:

1) Сите делови на семејството се меѓусебно поврзани;

2) Дел од семејството не може да се разгледува изолирано од остатокот од семејниот систем;

3) Функционирањето на семејството не може да се разбере едноставно со разбирање на секој член на семејството или подгрупа;

4) Структурата и организацијата на семејството е важен фактор кој влијае и го обликува однесувањето на членовите на семејството;

5) Моделите на интеракција во семејниот систем влијаат на однесувањето на членовите на семејството.

Способноста да се реши секој семеен проблем што го загрозува интегритетот и функционалниот капацитет на семејството на ниво што ја одржува функционалноста на семејството ја одразува димензијата на решавање проблеми (Poj, 1990). Во оваа насока, проблемите се делат на два, инструментални и емоционални. Инструментални проблеми; проблеми во секојдневниот живот како што се паричната состојба и домувањето; Емоционалните проблеми се поврзани со емоциите. Милер и сор. (2000) ги опишуваат семејствата кои имаат потешкотии во решавањето и на емоционалните и на инструменталните проблеми како нефункционални; тие тврдат дека семејствата кои можат да ги решат двата вида проблеми функционираат правилно. Функционалните семејства можат лесно и брзо да ги решат повеќето проблеми без да размислуваат премногу за тоа (Епштајн и сор. 1978). Комуникацијата опфаќа како семејството разменува информации; таа е поделена на два како инструментална и емотивна (Miller et al. 2000). Повеќето семејства се емотивни.

Може да се каже дека има проблеми во комуникацијата, но поуспешен е во воспоставувањето инструментална комуникација. Чан (2002) тврди дека интеракцијата во семејството влијае на здравјето на поединците и дека нездрава индивидуа во семејството може да предизвика проблеми кај другите членови на семејството (како што е наведено во Günindi & Giren, 2002).

Улогите што ги имаат поединците во семејството се објаснети како модели на повторливи однесување во кои се исполнуваат семејните функции. Семејните функции се исто така поделени на две како суштински функции и други семејни функции; За да може семејството да функционира правилно, тоа мора континуирано да ги извршува потребните функции (Miller et al. 2000). Неопходните семејни функции се поделени на пет сами по себе. Според Епштајн и сор. (1983), првиот од нив е обезбедувањето ресурси; Станува

збор за обезбедување храна, облека и пари на семејството. Второ, функцијата за грижа и поддршка е да им покаже на членовите на семејството доверба, утеха и поддршка еден на друг. Друга функција е сексуалното задоволство на сопружниците.

Функцијата за развој на животни вештини ги опфаќа и возрасните и децата. Конечно, функцијата на заштита и управување со семејниот систем вклучува лидерство, одлучување и семејни граници (Roy, 1990). Иако не е неопходно за ефективно функционирање на семејството, и други функции се појавуваат на одредено ниво во текот на животот на семејството.

Функцијата на чувствителност е способност да се одговори на одредени стимули со соодветни и адекватни емоции. Овие реакции се поделени на чувство на благосостојба и чувство на итност. Чувства на благосостојба љубов, среќа, радост; Непосредните емоции се страв, тага, лутина, разочарување. Според тоа, колку е семејството пофункционално, толку посоодветна ќе биде количината и квалитетот на емоциите специфични за ситуацијата (Miller et al. 2000). Покажувањето интерес и вреднувањето на меѓусебните интереси и активности од страна на членовите на семејството ја одразува функцијата на учество (Miller et al. 1994).

Контрола на однесувањето; Тоа е начинот на семејството да се справи со однесувањата во ситуации кои се физички опасни, кои бараат изразување на психобиолошки потреби и импулси и се дружат и внатре и надвор од семејството (Epstein et al. 1978).

МекДермот и Кобам (2012) изјавија дека катастрофите како што се природните катастрофи може да предизвикаат стрес, негативно да влијаат на функционалноста на семејството и како резултат на тоа, да ги зголемат внатресемејните конфликти; сепак, тие објасниј дека семејната хармонија игра заштитна улога во овој однос.

Рој (1990) изјавил дека е доста тешко, речиси невозможно, семејството да функционира „нормално“. Се нагласува дека програмите кои имаат за цел да ја зголемат функционалноста на семејството треба да бидат насочени кон родителите и однесувањето на родителите да се промени на оптимален начин (Reis et al. 1986).

Многу ризични и заштитни фактори ја обликуваат семејната функционалност и како резултат на тоа, проблематичното однесување на детето е под влијание на функционалноста на семејството (Belsky et al. 1996). Во оваа насока, беше заклучено дека несоодветноста на социјалните, економските и психолошките ресурси на семејството влијае на односот кон децата и семејниот систем е дефиниран со принудни односи.

Континуитетот на функционирањето на семејствата е поврзан со нивната способност да ги надминат тешкотиите и да се прилагодат. Во оваа насока се појавува концептот на семејна отпорност. Овој концепт се фокусира на целата семејна мрежа и како семејството ги исполнува своите функции (Walsh, 2002).

3.1. Семејна отпорност

Потеклото на концептот на семејна отпорност лежи во студиите за издржливост. Појавата на настани како што се Светските војни и Големата депресија, кои го погодија целото човештво со почетокот на векот, ги натера истражувачите како таквите вознемирувачки ситуации им се закануваат на луѓето; Во оваа насока, се наметна обидот да се разбере што може да се направи за да се намали ризикот и да се обезбеди закрепнување (Masten, 2018). Истражувањето за отпорност првично се вртеше околу индивидуалниот ризик и заштитните фактори кои им овозможуваат на поединците да бидат успешни во присуство на предизвикувачки услови (Bhana & Bachoo, 2011). Лутар и сор. (2000) изјавија дека концептот на отпорност се заснова на студии за шизофренија, особено студии на деца чии мајки биле дијагностицирани со шизофренија. Sixbey (2005) изјави дека отпорноста се појавила како резултат на истражување на деца кои можат да бидат успешни во животот и покрај тешките услови за живеење (сиромаштија, злоупотреба итн.).

Волш (2016) го изразува концептот на издржливост како капацитет да се спротивстави на предизвикувачките животни борби и да се застане и покрај овие борби.

Концептот на издржливост може да се дефинира и како „динамични процеси кои обезбедуваат позитивна адаптација наспроти тешкотиите“ (Luthar et al. 2000). Masten (2018) го опишува концептот на отпорност на тешкотиите што ги загрозуваат постоењето, развојот и функцијата на системот изразена како способност за прилагодување.

Отпорноста на семејството е способност на членовите на семејството успешно да се справат со тешкотиите и следствено, да се развиваат со топлина, поддршка и хармонија (Black & Lobo, 2008). Со цел да се подобри отпорноста на семејството, тој се фокусираше и на намалување на патологијата и дисфункција и на зголемување на благосостојбата и функционалноста (Luthar et al. 2000). Додека семејната отпорност може да се промени со текот на времето; тоа не е резултат, туку обратен процес (Rutter, 1999). Додека семејството може еластично да реагира на предизвик, нивото на издржливост може да се намали како што се зголемуваат тешкотиите (Патерсон, 2000а). Патерсон (2002б) предложи три карактеристики кои се неопходни за да се дефинира семејството како еластично. Во оваа насока, 1) резултатите на ниво на семејство треба да се конципираат за да се утврди колку се успешни семејствата, 2) во врска со очекувањата дека семејството ќе пропадне мора да постои одреден ризик, 3) мора да се разберат заштитните механизми кои го спречуваат пропаѓањето на семејството.

Волш (1996, 2016) го дискутираше концептот на семејна отпорност од системска перспектива; фокусирани на релациска отпорност во една единствена функционална единица – семејството. Пристапот заснован на издржливост го ограничува семејството на други семејства и споделува заеднички карактеристики; Го смета и за сложена еколошка клетка која може да има различни погледи и позиции од доминантната култура. Секое семејство е позиционирано според специфичните тешкотии, ограничувања и ресурси што ги доживува (Walsh, 1996). Примери за проблеми со кои се соочуваат семејствата се нормативните животни настани како што се развод, пензионирање, повторен брак, губење работа или смрт, или долгорочни тешкотии како што е миграцијата. Како семејствата се справуваат со таквите тешкотии е многу важно за закрепнување и на поединецот и на семејството. Соодветно на тоа, не постои специфичен модел што води кон еластичност и секое семејство има потенцијал да биде издржливост (Walsh, 2016).

Волш (2002) објасни дека стресните кризи и тешкотии влијаат на целото семејство и дека одредени семејни процеси играат исцелителна улога и за поединецот и за целото семејство. Волш (2016) дефинираше девет клучни процеси во оваа насока и ги организираше овие процеси во три димензии на функционирањето на семејството. Станува збор за семејни мисловни системи, организациски процеси и комуникациски процеси за решавање проблеми. Овие девет процеси не се фиксни карактеристики на еластичните семејства; Тие се динамични процеси кои вклучуваат сили и ресурси кои семејствата можат да ги користат за да ја зголемат својата отпорност (Walsh, 2016). Димензија на системи на верување; што значи создавање, позитивен поглед и духовност; димензија на организациски процеси; флексибилност за прилагодување, посветеност и взаемна поддршка, социјални и економски ресурси; Комуникациската димензија е отворена информација, емоционално споделување, заеднички процеси за решавање проблеми.

McCubbin и Patterson (1983) користеа два концепта, семејна ранливост и регенеративна моќ, во рамките на семејната криза што ја развија со цел да разберат зошто некои семејства се поуспешни од другите во справувањето со негативните ситуации.

Тие ја истакнаа важноста од хармонија и рамнотежа за правилно функционирање на семејството и на тој начин да се поддржи развојот на поединецот и семејството. Во оваа насока, меѓу тешкотиите што ги доживуваат семејствата и ресурсите со кои располагаат; меѓу приоритетите на поединецот и системот; функционален однос помеѓу различните димензии на семејството.

Семејствата може да се справат и со процеси наречени ранливост, што може да резултира со слаба адаптација.

Заштитните аспекти кои ги поддржуваат напорите на семејствата да се справат со тешкотиите и негативните времиња се дефинирани на следниов начин: хармонија меѓу членовите на семејството, прослави како родендени, комуникација, финансиски менаџмент, издржливост, членови на семејството физичко и психолошко здравје и благосостојба, слободни активности, особини на личноста како што се прифаќање на

однесувањето на партнерот, мрежи за поддршка, време поминато заедно и рутини како што се семејните оброци, традиции итн. (McCubbin & McCubbin, 1988).

Во моделот на семејно прилагодување и одговор на прилагодување објаснето е дека семејствата се во одредени процеси кои се во врска со семејните значења, додека ги балансираат семејните барања и семејните вештини за да го достигнат нивото на хармонија (Патерсон, 2002а). Семејните барања, исто така, може да се вбројат како фактори на ризик; Вклучуваат нормативни и ненормативни стресни фактори, постојани семејни тензии и секојдневни тешкотии. Конкретни и психосоцијални ресурси и механизми за справување може да се наведат како примери на семејни вештини, кои се еквивалентни на заштитните фактори. Постојат три различни семејни значења во овој модел.

Акцентот е ставен на:

1) значења специфични за ситуацијата

2) нивниот идентитет како семејство (како тие се гледаат себеси како единица)

3) светогледот на семејството (како се гледаат себеси во односот со надворешниот свет).

Специфичните значења на ситуацијата вклучуваат примарна проценка на семејството за тешкотијата на изворите на стрес и секундарни проценки за нивната способност да се справат со тој стрес.

Во овој поглед, субјективните проценки на семејствата за барањата од нив може да ги направат повеќе или помалку ранливи. Сите овие проценки и одговори на согледаните барања го одредуваат нивото на приспособување или некомпатибилност на семејствата (Патерсон, 2002а). Патерсон (2002б) тврди дека издржливоста на семејството наспроти ситуации не зависи само од внатрешните процеси, туку и од ризиците и можностите во еколошкиот контекст во кој се наоѓа семејството.

Според моделот на отпорност на семејниот стрес, прилагодување и регулација (McCubbin & McCubbin, 1996), закрепнувањето на семејството по криза, меѓучовечките

односи, благосостојбата и духовноста зависат од фактори како што се општествените односи, структурата и функциите. Во оваа насока, McCubbin (1996) направи пет претпоставки:

а) Семејствата доживуваат стрес и тешкотии како предвидлив аспект од семејниот живот во текот на нивниот животен циклус;

б) Семејствата поседуваат силни страни и способности кои го штитат и помагаат во процесот на закрепнување и по очекувани и неочекувани ненормативни стресови и тешкотии, промовирајќи закрепнување по семејна криза;

в) Семејствата имаат корист и придонесуваат за мрежата на односи во заедницата, особено за време на семеен стрес и криза;

г) Семејствата ќе бараат и ќе идентификуваат ставови кои ќе дадат значење, цел, заедничка перспектива за да им овозможат да напредуваат како група;

д) Семејствата во стрес и криза се обидуваат да воспостават ред, рамнотежа и хармонија дури и среде големи и ненадејни промени.

Во моделот што го развија, McCubbin и McCubbin (1996) ја објаснија семејната отпорност како позитивни модели на однесување и функционална компетентност и на семејната единица и на поединецот под стресни и неповолни услови; објаснува дека овие модели на однесување и ниво на функционална компетентност го одржуваат интегритетот на семејството како единица и ја обезбедуваат неговата благосостојба, а со тоа го одредуваат капацитетот за закрепнување.

Моделот на отпорност на семејниот стрес, прилагодување и прилагодување опишува две фази кои можат да се појават со текот на времето: фазата на приспособување по негативна ситуација и фазата на прилагодување. Семејството има корист од воспоставените модели, ресурси, стратегии за справување и решавање на проблеми во фазата на приспособување. Доколку овие однесувања и стратегии не се доволни за справување со ситуацијата, се смета дека семејството е во криза и започнува фазата на адаптација (McCubbin & McCubbin, 1996). Во фазата на адаптација, семејните барања од

сите области на семејниот живот ја зголемуваат ранливоста на семејството. Јаки и способности или фактори на отпорност во фазата на адаптација; Тоа вклучува реконструирани модели на функционирање на семејството, ресурси за социјална поддршка стекнати на индивидуално, семејно и општествено ниво и нови стратегии за справување и решавање проблеми кои активно се користат (McCubbin & McCubbin, 1988).

Семејната отпорност се разбира во два основни контекста: фактори на ризик и заштитни фактори; додека факторите на ризик ја зголемуваат веројатноста за негативни исходи; заштитните фактори ја предвидуваат врската помеѓу факторите на ризик и негативните исходи.

Камберис и сор. (2016) објавнуваат дека мајките кои стануваат мајки на подоцнежна возраст имаат повисоки нивоа на издржливост и дека нивната издржливост ги обликува нивните сознанија за родителството. Во оваа насока, беше заклучено дека мајките со висока перцепција за контрола покажуваат почувствителни однесувања и имаат тенденција да ги прифатат своите деца како посебна индивидуа со свои мисли и чувства.

Посветеноста на животот вклучува активно учество на поединците во ситуациите што ги доживуваат и давање смисла за нив (Failla & Jones, 1991). Оваа посветеност може да се дефинира со вистински интерес, љубопитност и учество во други поединци, активности и ситуации (Kardum et al. 2012). Поединци поврзани со животот, себеси и тие не се откажуваат лесно поради нивните инвестиции во други поединци во нивните животи (Kobasa et al. 1982). Хофман и Јангблејд (1998), во нивната студија за мајки од различни социоекономски групи објави дека родителската посветеност игра модераторска улога помеѓу депресивното расположение и објаснувачко-авторитарното родителско однесување кај мајките од средната класа, но оваа врска не беше забележана кај мајките од работничката класа. Во една студија на мајки на деца со церебрална парализа и аутизам беше откриена значајна врска помеѓу стресот на родителите и задоволството од животот на мајките (Gülaldı, 2010).

Смит (2017) откри дека постои позитивна и значајна врска помеѓу високите нивоа на животна посветеност, контрола и предизвик кај родителите и позитивното родителско

однесување. Во оваа насока, Смит (2017) тврди дека овие три димензии се високи нивоа на пријавени родители; тие изјавија дека покажуваат поголемо учество и посветеност на родителската улога, ги гледаат нивните родителски искуства како вредни и имаат чувство на контрола во справувањето со родителските настани што ги доживеале и покрај тоа што доживуваат родителски стрес.

Откриено е дека мајките кои имаат висока контрола, предизвик и посветеност на животот имаат високи резултати на чувствителност и како резултат на тоа, нивните деца имаат висока емоционална пристапност (Џонсон, 2015).

Џонсон и Мекмахон (2008) откриja дека родителите пријавуваат ниски нивоа на контрола, предизвик и посветеност на животот. Тој изјави дека има размислувања за проблематичното спиење поврзани со сомневањата за ефикасност во родителството, лутина и тешкотии во поставувањето граници. Заклучено е дека овие проблематични размислувања на родителите се поврзани со времето на интеракција помеѓу родителот и детето пред спиење и како резултат на тоа, влијаат на проблемите со спиењето на детето. Џонсон (2015) во својата студија со мајки со бебиња на возраст од 7 до 19 месеци, наведува дека еластичните мајки имаат помалку искривени мисли за спиењето, помалку учество во времето на спиење на бебето и како резултат на тоа, тие водат до поздрав сон во бебе.

Фабрик и Сумер (2019) изјавија дека мајките на деца со посебни потреби имаат ниски нивоа на издржливост и самоефикасност.

Се смета дека семејната хармонија и посветеност може да играат ублажувачка улога и за децата и за возрасните против факторите на стрес кои доаѓаат со процесот на социјална изолација (Behar-Zusman et al. 2020). Утврдено е дека одржувањето на рутините дома за време на процесот на социјална изолација има позитивен ефект врз менталното здравје на децата (Glynn et al. 2020).

3.2. Улогата на мајката во семејната отпорност

Benzies и Mychasiuk (2008) идентификуваа индивидуални фактори кои можат да придонесат за отпорноста на семејството. Тоа се перцепцијата за контрола, регулирање на емоциите, мисловни системи, ефективни механизми за справување, образование и ниво на вештини, здравје, темперамент и пол на членовите на семејството.

Способноста на семејството како систем за надминување на кризни ситуации вклучува и како членовите на семејството кои го сочинуваат се справуваат со овие ситуации како поединци. Во една студија спроведена во Унгарија за време на процесот на пандемијата, беше забележано дека нивоата на отпорност на родителите имаа влијание врз нивната благосостојба, а како резултат на тоа, зголемување на благосостојбата на нивните деца (Csikos et al. 2020 година). Во оваа насока, може да се каже дека издржливоста на членовите на семејството може да има влијание врз издржливоста на целото семејство како целина.

Варнер (2003) објасни дека однесувањето на мајката ја одразува позитивноста на мајката и дека овие два фактора играат важна улога во издржливоста на семејствата (како што е наведено во Гудлет и сор. 2017 година).

McCubbin и McCubbin (1996) изјавија дека еластичните родители се поуспешни во справувањето со стресот и дека социјалната поддршка е важен фактор кој ја поддржува семејната издржливост. Декер и сор. (2021) ја испита врската помеѓу различните аспекти на отпорноста на мајката и позитивното родителско однесување. Според тоа, мајките кои пријавиле ниски нивоа на индивидуална, релациска и еколошка отпорност пријавиле ниски нивоа на интеракција родител – дете и позитивно родителско однесување.

Николаев и сор. (2016) откриа дека механизмот за неприлагодливо справување на мајката игра голема улога во формирањето на неприлагодливо семејство. Мајките на деца со ментални здравствени проблеми прифаќаат авторитарни или отфрлачки стилови на воспитување кои не му даваат значење на емоционалниот контакт, а семејствата на овие деца не ги ценат материјалните вредности.

Констатирано е дека имало неприлагодливи семејства со насилство и употреба на алкохол. Екас и сор. (2009), кај мајки со дете дијагностицирано со нарушување на спектарот на аутизам, со религиозни верувања и духовност; откри дека е поврзан со високи нивоа на самодоверба, задоволство од животот, благосостојба, перцепција на контрола и позитивна перспектива. Утврдено е дека нивото на духовност на мајките од Афроамериканец на кои им е дијагностициран ХИВ е во значајна врска со нивниот психолошки стрес и е важен предиктор за прилагодување на семејството (Asby et al. 2016). Утврдено е дека нивото на духовност и религиозност на мајките чии деца биле дијагностицирани со развојни нарушувања се поврзани со нивното брачно задоволство.

Стивенс (1998) испита како контролата и социјалната поддршка влијаат на родителските вештини на мајките од ниските социоекономски групи и откри дека перцепцијата за контрола, самодоверба и одлучност кај мајките од Афроамериканец им помогнала да обезбедат стимулирачка средина за нивните деца. Перцепцијата дека нема контрола над животните настани може да ги спречи мајките да се вклучат во соодветно авторитарно родителско однесување (Machida & Holloway, 1991). Во таа насока, се наведува дека децата на мајките кои мислат дека немаат контрола имаат пониска самодоверба и повисоки нивоа на физички и психолошки проблеми.

Во една студија, постоењето на значење во животот на новите мајки и нивното ниво на барање беа споредени пред и по епидемијата на коронавирусот (Chasson et al. 2021). Пред пандемијата на коронавирусот, мајките велеа дека имаат значење во нивните животи и повисока температура кај бебињата. За време на пандемијата, мајките изјавија дека се во потрага по смисла во нивните животи и дека нивните бебиња ги доживуваат како попродорни. Стилот на приврзаност на мајката се издвојува како важен фактор кој влијае на семејната отпорност. Механизмите за справување на мајките се обликуваат според нивните стилови на приврзаност. Стилот на приврзаност на родителите влијае на нивната способност постојано да ги разбираат стресните искуства и за нив и за нивните деца (Фивуш и Салес, 2006). Во оваа насока тие изјавија дека мајките со повисоки вештини за справување имаат сигурен стил на приврзаност, поемотивно се изразуваат, поизразени се и како резултат на тоа, нивните деца флексибилно се справуваат со тешкотиите. Александар и сор. (2001) откриле значајна врска помеѓу стилот на анксиозна

приврзаност на мајката и стратегиите за справување фокусирани на емоции. Исто така, Сатзман и сор. (2013) ја истакнаа важноста на стилот на приврзаност на мајката во разбирањето на трауматските и предизвикувачки ситуации.

4. Родителство

Родителството ги вклучува индивидуалните односи на родителите со нивните деца (Salman Engin et al. 2019). Од детството до зрелоста, должност на родителството е да го поддржува социјалниот, физичкиот, интелектуалниот и емоционалниот развој на детето (Џонсон и сор. 2020). Концептот на родителство е проучен на различни начини како што се родителскиот стил, ставови и однесувања (Kuppens & Ceulemans, 2018). Според Дарлинг и Стајнберг (1993), целите за дружење на детето, родителските однесувања за децата да ги постигнат овие цели и родителството во емоционална средина овозможуваат да се случи процесот на социјализација. Соодветно на тоа, тие го дефинираа однесувањето на родителите како одредени директно забележливи однесувања што децата ги користат за да се дружат. Односот родител – дете како и квалитетот е од витално значење за однесувањето и адаптацијата на детето (Брукс, 2005). Според Дарлинг и Стајнберг (1993), како што родителите ги наметнуваат своите идеи и размислувања за родителството на своите деца, тоа доведува до промени кај децата.

Борнштајн и сор. (2018) објаснија дека родителството се изразува во родителските сознанија и практики. Сознанијата за родителството го обликуваат родителското јас, влијаат на тоа како тие водат и одредуваат колку време, енергија и напор трошат на родителството. Ги вклучува сите можности кои родителот му ги дава на детето, сите световни искуства кои детето ги има воопшто и родителските практики на родителот.

Меѓугенерациските влијанија, моменталната структура на семејството, ресурсите за поддршка на ситуацијата и стресните фактори можат да влијаат на родителството (Belsky 1993, Cicchetti & Valentino, 2015). Карактеристиките на личноста на родителите (Belsky, 1984), етничката припадност и расата (Ogbu, 1981), сиромаштијата, (Conger et al. 1994), социоекономскиот статус (Grant et al. 2003) се некои од факторите кои влијаат на

родителството. Родителската самоефикасност има влијание врз родителските вештини и компетентност (Coleman & Karraker, 1998).

Негативното родителско однесување вклучува лути и казнени однесувања кон детето. Морис и сор. (2002) го разгледуваат негативното родителско однесување во два фактора: непријателство и психолошка контрола. Непријателство, отворена вербална и физичка агресија кон детето; Од друга страна, психолошката контрола е прикриено агресивно и наметливо контролно однесување кое се користи за манипулирање со однесувањето и личноста на детето (Баркер, 2002). Непријателските родителски однесувања, како и детското агресивно однесување (Brannigan et al. 2019) се поврзани со проблемите со екстернализација (Deater-Deckard et al. 2006).

Ева и сор. (2014), во нивната студија за доброто родителство, идентификуваа шест карактеристики со кои се согласија професионалците, како психолозите, така и социјалните работници.

Овие карактеристики се изразени како увид на родителот, подготвеност да биде родител и има доволно вештини, ставање на потребите на детето пред нивните, задоволување и на дневните и посложени потреби на детето, на доследност и флексибилност и обезбедување приврзаност.

Родителската доверба во родителските вештини е поврзана со чувствителното родителство (Walker et al. 1986). Мастен и сор. (1999) откриле дека родителството кое се карактеризира со топлина, очекувања и одредени граници, игра важна улога во здравиот развој на децата. означен како фактор.

Брукс (2015) изјави дека одредени родителски однесувања играат улога во развојот на отпорноста на децата. Според тоа, родителот треба да биде сочувствителен, да комуницира ефективно со своето дете и активно да го слуша своето дете, да ги менува негативните сценарија, да го сака своето дете на начин што го прави да се чувствува посебно и ценето, да го прифати онаков каков што е, да му помогне да создаде реални очекувања и целите и да направат нивното дете да се чувствува успешно со препознавање на нивните компетенции. Раздржливоста на детето влијае на издржливоста на детето со

тоа што го натера да сфати дека може да учи од своите грешки, создавајќи нови можности за своето дете, создавајќи одговорност, сочувство и социјална свест, предавање за решавање проблеми и донесување одлуки и дисциплинирање на неговото дете на начин кој развива самодисциплина. Во тој поглед, може да се каже дека родителските ставови доаѓаат до израз како заштитен фактор во способноста на децата да ги надминат тешкотиите и да се приспособат.

4.1. Родителски ставови

Со текот на годините, многу истражувачи откриja дека родителите играат клучна улога во развојот на детето. Ставовите на родителите за воспитување на децата играат голема улога во обликувањето на личноста на детето (Durmuş, 2006). Дарлинг и Стајнберг (1993) изјавија дека стилот на воспитување е целината на ставовите кон детето и однесувањето на родителот кога се земени заедно.

Тие изјавија дека тоа создало емотивна средина. Ставовите за воспитување на децата вклучуваат многу концепти, како што се очекувањата на родителите за развојот на нивните деца, однесувањето, улогите во семејството, способноста да се разбере сопствената перспектива на детето, нивното ниво на емпатија кон детето и нивните размислувања за дисциплината (Азар, et. Ал., 1998; Сигел и МекГиликуди-Де Лиси, 2002).

Баумринд се смета за пионер во оваа област со неговата класификација на ставовите за воспитување деца. Баумринд (1968) вели дека стилот на воспитување деца се состои од вредностите и мислите што ги имаат родителите за родителството и дека природата на детето има ефект врз одредувањето на природно настанатите модели на емоции, однесувања и вредности. Баумринд (1967) идентификуваше четири димензии кои го обликуваат родителството: контрола, отворена комуникација, грижа за поддршка и очекување на зрелоста.

Баумринд (1967) сугерираше дека овие четири димензии може да бидат на различни нивоа кај родителите, и во оваа насока тој спомена три родителски ставови како демократски, авторитарни и попустливи.

Се наведува дека родителите со демократски ставови очекуваат нивните деца да ги почитуваат правилата, а во исто време тие се топли, заинтересирани и чувствителни (Baumrind, 1971). Имаат големи очекувања од своите деца, но ги почитуваат ставовите на своите деца и отворено комуницираат со нив. Откриено е дека демократскиот став е поврзан со позитивни развојни резултати како што се академските достигнувања, високата самодоверба и социјалната компетентност кај децата. (Baumrind, 1991; Dornbusch et al. 1987; Lamborn et al. 1991).

Баумринд (1991) тврди дека родителите со демократски ставови се успешни во спречувањето на употребата на дрога кај нивните адолесцентни деца и играат улога во развојот на компетентноста кај детето. Авторитарните родители, од друга страна, очекуваат безусловна покорност и послушност од нивните деца. (Баумринд, 1966). Авторитарните родители кои имаат малку топлина, поддршка и комуникација имаат висока контрола и очекувања и ги казнуваат своите деца.

Баумринд (1971) сугерираше дека авторитарните родители имаат одредени стандарди и тие се обидуваат да го контролираат, оценат и обликуваат однесувањето на нивните деца според овие стандарди. Баумринд и Блек (1967) во нивната студија со деца од предучилишна возраст, откриј дека авторитарниот стил е поврзан со ниско ниво на независност и општествена одговорност кај децата.

Попустливиот став, од друга страна, може да се дефинира со прекумерната слобода на детето, неконтролирање на детето и однесување на толеранција што понекогаш може да доведе до занемарување (Dornbusch et al. 1987). Родителите имаат мали очекувања од детето, но можат да му покажат топлина и поддршка на своето дете.

Баумринд (1991) подоцна го додаде ставот на отфрлање/занемарување на неговата класификација. Родителите со отфрлачки став не се ниту чувствителни, ниту бараат. Овие родители не ги контролираат и не ги поддржуваат своите деца; напротив, тие можат

целосно да ги одбијат сите родителски обврски. Дарлинг (1999) изјави дека децата на родители со отфрлувачки ставови имале слаби резултати во речиси сите области.

Макоби и Мартин (1983), од друга страна, го испитуваа родителството во две различни димензии, имено чувствителност и барајќи контрола. Побарувачка димензија, со кое ниво на контрола врши родителот, бара надзор и зрелост; чувствителноста, од друга страна, може да се објасни со нивото на топлина, прифаќање и интерес што ги покажуваат родителите (како што е наведено во Aunola et al. 2000 година). Според тоа, тие предложија четири различни родителски ставови. Објаснувачко-авторитарните родители се многу барани и прифатени, авторитарните родители се многу барани и ниско прифатени, попустливите родители се со мала побарувачка, високо во прифаќање, и конечно, несовесните родители се ниски и во побарувачката и при прифаќањето (како што е наведено во Борнштајн и Злотник 2008).

Maccoby и Martin (1983) изјавија дека децата на родителите кои очекуваат разумно зрело однесување од нивните деца, соодветно ги користат контролата и барањата и покажуваат родителско однесување на топол и поддржувачки начин, се психолошки правилно приспособени (како што е наведено во Booth et al. 1994 г.).

Утврдено е дека адолесцентите кои растат во семејства со објаснувачки авторитарни ставови се чувствуваат покомпетентни, посигурни за своите способности и имаат пониски нивоа на проблеми во однесувањето во споредба со нивните врсници (Lamborn et al. 1991).

Истражувачите постигнаа консензус дека родителското однесување може да се испита во најмалку две димензии, родителска контрола и одговорност. Камингс и сор. (2000) изјавија дека родителската поддршка е поврзана со емоционалниот аспект на односот родител – дете и може да се дефинира со интерес, прифаќање, емоционално присуство, топлина и чувствителност (како што е наведено во Kuppens & Ceulemans, 2018). Поддршка од родителите за детето, самодовербата на детето (Felson & Zielinski, 1989), консумирање алкохол и спречување на криминално однесување во адолесценцијата

(Barnes & Farrell, 1992) дека има позитивен ефект врз мотивацијата за постигнување на детето (Dinkelmann & Buff, 2016).

Таа е поделена на две како психолошка и контрола на однесувањето (Барбер, 1996). Однесувањето на детето на родителите; Контролирањето, насочувањето и регулирањето на однесувањата преку барања, правила, награди и казни се карактеристики на контролната димензија (Barber et al. 2005). Психолошката контрола ги вклучува напорите на родителот да ги контролира мислите, чувствата и чувствата на детето (Барбер, 1996). Барбер и сор. (1994) откриле дека интернализирањето на однесувањата кај децата на родителите кои вршат психолошка контрола може да се видат кај децата на родители кои применуваат контрола на однесувањето.

Семејните мрежи се клучни за раниот детски развој (Моган, 2017). Семејството во кое се поставени основите на личноста на поединецот може да бидат под влијание на многу индивидуални, социјални и еколошки фактори. Теоријата на еколошки системи (1979) тврди дека поединецот се развива како резултат на интеракциите помеѓу контекстите и поединците (Bronfrenbrenner, 1979). Семејството, групата врсници, училиштето или работната средина и поголемите општествени системи може да се гледаат како испреплетени контексти (Бронфенбренер, 1979). Бронфренбренер (1994) спомна пет испреплетени структури: микросистем, мезосистем, екосистем, макросистем и хроносистем. Овие вгнездени структури се во интеракција и промената во секоја структура влијае на другата (Kağıtçıbaşı, 2012). Детето учи од секој од овие системи и нивните меѓусебни интеракции. Секој систем е исто така под влијание на социјалниот и културниот контекст и нивото на пристап до социјалните и културните ресурси (Моган, 2017).

Микросистемот вклучува групи и институции кои директно влијаат на поединецот, како што се семејството, училиштето и пријателите (Paquette & Ryan, 2001). Со периодот на пандемијата се промени и структурата на семејството, членовите на семејството поминуваа повеќе време едни со други дома, а со затворањето на училиштата почнаа помалку да комуницираат со своите врсници.

Мезосистемот, од друга страна, се состои од односи помеѓу различни микросистеми кои се блиски до поединецот. Односите меѓу семејството и училиштето се одвиваат во мезосистемот.

Екосистемот го опфаќа поширокиот општествен систем кој директно не се однесува на поединецот. Во овој поглед, може да се даде како пример дека работната средина на родителите може да влијае на нивните односи и однесувања дома.

Макросистемот, од друга страна, е најоддалечениот слој чии влијанија како што се културата, нормите, вредностите и верувањата во општеството се подалеку.

Конечно, хроносистемот вклучува социоисториски ситуации и ефектите од менувањето на ситуациите во текот на животот на поединецот врз поединецот. Иако овие промени може да бидат нормативни како што се започнување во основно училиште и адолесценција, тие може да вклучуваат ненормативни ситуации како што се развод, губење на родители и злоупотреба на деца (Бронфренбренер, 1994). Хроно-системот ги опфаќа ефектите од големи животни настани како што се природни катастрофи, пандемии или терористички настани врз животите на поединци. Економските тешкотии што се појавуваат со пандемијата може да предизвикаат родителите да ги загубат своите работни места или да ја влошат нивната финансиска состојба. Како резултат на тоа, може да има негативни последици и за родителите и за децата.

Однесувањето на родителите е изведено од настани во секој слој на овој систем може да бидат засегнати. Познато е дека ситуациите и настаните што се развиваат во мезосистемот и екосистемот, како што е нивото на стрес на родителот во работната средина или емоционалната поддршка што ја добиваат од членовите на семејството, влијаат на ставовите и однесувањето на родителите кон своето дете (Дитер-Декард и сор. Доџ, 1997 година; Хан, 2008). Имајќи предвид дека одредени родителски ставови може да доведат до негативни последици кај децата, се смета дека е многу важно да се разберат варијаблите кои влијаат на родителските ставови. Белски (1984) спомна три фактори кои влијаат на ставовите за воспитување деца: карактеристики на детето (темперамент итн.), карактеристики на родителот (психолошка функционалност итн.) и семејна средина (стрес

и поддршка итн.). Белски (1981) изјавил дека односот помеѓу мајката и таткото влијае и на ставовите на родителите.

Кочик и Форхенд (2002) нагласија дека родителските ставови се динамичен процес под влијание на интеракциите помеѓу родителите и децата, и помеѓу семејствата и нивните средини, и важноста на поширокиот социјален контекст.

Клиничките студии откриј како различните родителски ставови на мајките и татковците влијаат на менталното здравје на децата. Вилијамсон и сор. (2017) откри дека постои умерена врска помеѓу однесувањето на родителите и ПТСН кај децата. Дурмушоглу и Имир (2007) покажаа дека постои позитивна врска помеѓу казненото родителско однесување и агресивното и срамежливо/повлекување однесување кај децата од предучилишна возраст. Родителската средина во која чувствата што ги чувствува и изразува детето се сметаат за невалидни и несоодветно може да влијае на развојот на граничното растројство на личноста кај детето (Musser et al. 2018).

Утврдено е дека приспособувањето на семејството игра посредничка улога во односот помеѓу нивото на стрес на мајките и татковците и однесувањето на родителите (Behnke et al. 2008).

Нагласено е дека нивото на стрес кај родителите може да се зголеми со присуство на катастрофи, а соодветно на тоа, може да дојде до зголемување на психолошките проблеми кај децата со влошување на родителското однесување (Gewirtz et al. 2008). Утврдено е дека постои врска помеѓу присуството на стресни фактори кои потекнуваат од процесот на КОВИД-19, како што се социјална изолација, економски потешкотии и здравствени проблеми и занемарување и компулсивно дисциплинско однесување (Connell & Strambler, 2020).

Породилен стил

Го покажува стилот на мајчинство како мајката се однесува и комуницира додека е во интеракција со своето дете. Фактот дека мајката поминува повеќе време со своето дете

и е поблиску до своето дете отколку таткото, предизвикува ставовите на мајката повеќе да влијаат на детето и да се зголеми важноста на односот на мајката (Kulaksızoğlu, 1989). Истражувањата покажаа дека врската помеѓу начинот на воспитување на мајката и однесувањето на детето е доста честа и силна. (McNamara et al. 2010).

Борнштајн и Ламб (1992) изјавија дека стилот на мајчинство е главната детерминанта што влијае на однесувањето на адолесцентите бидејќи мајката повеќе комуницира со своето дете (како што е наведено во Панета и сор. 2014 година). Paquette (2004) изјави дека родителските однесувања на мајките и татковците се различни едни од други, но тие се комплементарни еден со друг.

Стил на мајчинство, особини на личноста на мајката, фактори на животната средина и дете може да бидат под влијание на нивното однесување (Belsky, 1984). Белски и сор. (1995) ја испитуваа врската помеѓу три од големите пет особини на личноста и четирите димензии на родителството.

Во нивната студија, тие откриле дека личноста е поврзана со чувствителноста на мајката и стимулативната средина што таа му ја претставува на детето. Мноштвото фактори на стрес и недостатокот на ресурси за поддршка се уште еден фактор што влијае на родителството на мајката (Crnic et al. 2005).

Постои значајна врска помеѓу авторитарниот и попустлив став на мајката и проблемите со однесувањето на детето. Може да се каже дека објаснувачко-авторитарниот став е поврзан со пониски проблеми во однесувањето на детето (Querido et al. 2002). Проблемите со екстернализација, вклучително и физичката агресија, се забележани кај децата на мајки кои имаат психолошка контрола, принуда и грубо родителско однесување кон детето (Брук и сор. 2001). Мајките со помалку позитивно родителско однесување изјавија дека нивните деца имаат помалку позитивно социјално однесување (McNamara et al. 2010). Постои врска помеѓу компулсивното родителско однесување на мајката и проблемите со однесувањето на детето (Lansford et al. 2012).

Стилот на воспитување на мајката и агресивното однесување на детето (Азими и др. 2012); интернализирање на однесувања и отфрлање од врсниците (Мекнамара и сор.

2010); проблеми со регулација на емоциите и срамежливост (Coplan et al. 2009); Откриено е дека постојат значајни врски помеѓу прифаќањето од колегите (Давидов и Грушец, 2006).

Кога се испитува литературата, забележано е дека чувствителноста на мајката е доста истражувана кога се испитува однесувањето на детето. Ејнсворт (1969) ја дефинираше чувствителноста на мајката како препознавање, толкување и соодветно одговарање на знаците од детето. Топло и чувствително родителско однесување на мајките, саморегулација кај децата (Suchodoletz et al. 2011), ниски нивоа на физичка агресија (Brook et al. 2001). Тоа е поврзано со емпатични и просоцијални одговори (Давидов и Грусец, 2006).

Гудлет и сор. (2017) откриле дека врската помеѓу депресивните симптоми на мајката и ризикот од интернализирање на однесувањата кај децата се намалува кога мајката користела позитивни зборови со емоции или позитивно родителско однесување.

Во семејства каде што има насилство меѓу родителите тоа е поврзано со ниски нивоа на надворешни однесувања и високи нивоа на просоцијално однесување, каде чувствителноста на мајката игра заштитна улога против проблемите со приспособувањето кај детето (Manning et al. 2014).

Азар и сор. (1984) заклучиле дека мајките кои занемаруваат и злоставуваат имале повисоки и нереални очекувања за однесувањето на нивните деца и слаби вештини за решавање проблеми.

Утврдено е дека емоционалниот и когнитивниот контролен капацитет на мајката и социјалните сознанија влијаат на однесувањето на родителите (Crandall et al. 2018). Високото ниво на емоционална контрола влијае на грубите и груби вербални стратегии за родителство на мајките. Резултатите од студијата нагласуваат дека мајките со високи емоционални и когнитивни контролни капацитети пријавуваат помалку проблематично однесување кај нивните деца.

Хели и сор. (2011) откриле значајна врска помеѓу високите нивоа на проблеми со импулсивноста (проблеми со внимание, негативна емоционалност и недостаток на континуитет на задачите) кај децата и стресот од родителството кај мајката што резултира со високи нивоа на казнено и неконзистентно родителство и ниски нивоа на негативно родителство.

Се покажа дека мајките повеќе комуницираат со своите деца и подобро се запознаваат за време на процесот на пандемијата (Öngören, 2020). Меѓутоа, мајките изјавиле дека имале потешкотии да ги почитуваат правилата поради тоа што нивните деца постојано биле дома и дека меѓу нив може да настанат конфликти.

4.2. Родителски стрес

Додека родителството наеднаш го менува целиот живот на поединецот, исто така го запознава поединецот со нови улоги, одговорности и стресни фактори. Тешкотиите и барањата што доаѓаат со родителството може да го направат родителството стресно искуство (Crnic & Low, 2002).

Може да има многу фактори кои можат да создадат стрес во процесот на адаптација на мајките и татковците на нивните нови улоги. Според Deater-Deckard (1998), родителскиот стрес е процес кој се состои од физиолошки и психолошки реакции кои се доживуваат додека се прилагодуваат на одговорностите што доаѓаат со раѓањето дете. Црниќ и сор. (2005) изјавија дека родителскиот стрес е константен за родителите на деца во нормален развој во предучилишниот период, но стресот акумулиран со текот на времето може негативно да влијае на функционалноста и на родителот и на детето.

Стресот од родителството е неусогласеност помеѓу барањата што доаѓаат со родителството и ресурсите што ги поседува (Abidin, 1992). Лојд и Абидин (1985), објаснувајќи како и поради кои фактори настанува стресот на родителството.

Развиен индекс. Според овој модел, родителскиот стрес може да биде под влијание на особините на личноста на родителите, како и на особините на личноста на децата и ситуационите животни стресови на родителите. Други фактори кои влијаат на овој стрес се здравствените проблеми и изворите на социјална поддршка. Стресот во семејството, кој е особено хроничен и започнува во раните фази на развој, има штетни ефекти врз родителите, детето и односот родител – дете (Abidin, 1990; Deater-Deckard и Scarr, 1996). Абидин (1992) изјави дека родителскиот стрес влијае и на благосостојбата на родителите и на детето.

Додека го испитуваше родителскиот стрес, Дедер-Декард (1998) ги разгледа трите димензии на односот родител – дете. Според тоа, стресот што може да го предизвика родителот може да биде депресијата и анксиозните растројства што ги доживува родителот, стресот што може да го предизвика детето може да биде проблематичното однесување на детето. Во односот родител – дете, конфликтите во овој однос може да доведат до родителски стрес. Откриено е дека психолошкиот стрес кој произлегува од барањата на родителството може да има ефект врз формирањето на дисфункционална врска родител – дете и може да биде фактор на ризик за психопатологија на возрасни или деца (Дитер-Декард, 1998). Соодветно на тоа, се смета дека непречената транзиција кон родителство и помалиот стрес на родителската улога со текот на времето се клучни за позитивните резултати на родителите и децата.

Перцепциите на родителите за тоа дали имаат доволно ресурси за да ги задоволат барањата на родителството може да влијаат на стресот кај родителите; Родителството може да биде повеќе стресно за родителите со пониски нивоа на знаење, согледана компетентност и помалку емоционална и корисна поддршка (Deater-Deckard, 1998).

Како резултат на тоа, родителите може да го доживеат овој стрес во форма на покажување негативни чувства кон себе или кон своето дете.

Белски (1984), во својот модел на родителски стрес, нагласува дека сопствената лична историја на родителот, карактеристиките на родителите, работата, брачниот однос, социјалните мрежи и карактеристиките на детето влијаат на родителството. Откриено е

дека поддршката и солидарноста меѓу мајките и татковците, нивниот работен век и социјалните мрежи го одредуваат и родителскиот стрес. Според Belsky (1981), брачната врска е основен извор на поддршка за родителот. Овој однос има влијание врз психолошката благосостојба на поединецот.

Студиите (Beebe et al. 1993; Wilkie и Ames, 1986) открија дека мајките на бебињата кои плачат прекумерно известуваат за високи нивоа на родителски стрес.

Дитер-Дикард и Скар (1996) откриле дека родителите кои биле незадоволни со својот брак и се чувствувале неспособни да добијат поддршка од партнерот, пријавиле повисоки нивоа на стрес. Во една студија спроведена на мајки чии деца биле дијагностицирани со аутизам, невенчаните мајки пријавиле поголем стрес во грижата за своите деца и одговарање на нивните барања (Џонсон и Симпсон, 2013). Керш и сор. (2006) објавија дека високите нивоа на брачно задоволство предвидуваат ниски нивоа на родителски стрес кај мајките и татковците на чии деца им било дијагностицирано развојно нарушување.

Кога се испитува литературата, се наведува дека стресот што го доживуваат родителите има ефект врз стилот на воспитување. Фонсека и сор. (2020) откриле дека мајките кои пријавиле високи нивоа на родителски стрес биле повеќе во авторитарни ставови и помалку во описно авторитарно однесување. Може да се каже дека родителите кои известуваат за повисоки нивоа на родителски стрес покажуваат поавторитарен став, се понегативни во нивните интеракции со децата и се помалку заинтересирани (Belsky et al. 1996; Deater-Deckard и Scarr, 1996). Црниќ и сор. (2005), во нивната студија за мајки со деца на возраст меѓу 12 и 15 години, сугерираат дека и секојдневните превирања и главните животни стресови останале релативно стабилни во текот на предучилишниот период и дека овие два типа на стресни фактори се важна детерминанта на односот родител – дете.

Истражувањата покажаа дека родителите кои доживуваат високи нивоа на родителски стрес се помалку чувствителни и приврзани кон своите деца (Guajardo et al. 2009; Gelfand et al. 1992) и повеќе казнуваат (Xu et al. 2005). Според Абидин, (1990)

родители со висок родителски стрес и авторитарни изјавиле дека усвојуваат став и како резултат на тоа, кај нивните деца може да се забележат проблеми со приспособувањето.

Во студијата на Conger et al., (1994) за ефектите од економската депресија што ја погодија Америка во 1980-тите, се открива дека економскиот стрес што го доживуваат родителите е поврзан со расправиите што родителите ги имале со нивното адолесцентно дете. Ова укажува дека родителите имаат зголемено депресивно расположение и беше наведено дека тие имале повеќе непријателски интеракции со нивните партнери. Како резултат на тоа, беше откриено дека и брачниот конфликт и финансиските конфликти се поврзани со непријателско однесување на родителите.

Клиничките студии покажаа дека родителскиот стрес може да предизвика различни проблеми кај децата. Дантон и сор. (2015) изјавија дека родителскиот стрес влијае на нивоата на физичка активност и внесот на храна кај децата во текот на денот и го зголемува ризикот од долготрајна дебелина кај децата со текот на времето.

Утврдено е дека перцепцијата за контрола кај мајките на деца со дијагностицирана ментална ретардација е поврзана со позитивната перспектива на мајката и нивото на стрес (Лојд и Хестингс, 2009). Маргалит и Клајтман (2006) – мајки кои учествуваат во програмата за интервенција покажаа дека нивото на стрес што го чувствуваат се намалува со промената на нивните механизми, нивната верба во сопствената сила и дека можат да ги променат ситуациите.

Смит (2017) откри дека стресот од родителството игра посредничка улога во односот помеѓу издржливоста и самоефикасноста и родителското однесување. Во оваа насока, проценките на родителите за себе и нивните тешкотии може да имаат ефект врз стресот што го доживуваат, а како резултат на тоа, родителството дека нивното однесување може да се промени. Покрај тоа, беше заклучено дека издржливоста е позначаен предиктор за родителскиот стрес кај мајките.

Мислите и однесувањата што ги има поединецот кога се соочува со стресна ситуација вклучуваат стратегии за справување. Вебстер-Страттон (1990) наведува дека стратегиите за справување и искривените перцепции на мајката влијаат на нивото на

стрес. Плаза и сор. (2017) откри дека мајките кои користеле стратегија за когнитивно избегнување која се карактеризира со реално размислување за некој проблем, имале повисоки нивоа на родителски стрес. Според Сарани и сор. (2015) има позитивна значајна врска помеѓу нивоата на отпорност на мајките и позитивните/духовните стратегии за справување за време на бременоста; се покажа дека постои негативна значајна врска со нивото на стрес.

Хуизинк и сор. (2002) откриле дека жените кои чувствувале дека немаат контрола за време на бременоста прибегнале кон стратегии за справување со помалку фокусирани проблеми и дека има негативна врска помеѓу стратегиите за справување фокусирани на проблемот во средината на бременоста и стресот и психолошкиот стрес искусен од мајката.

Во студијата спроведена со мајки кои родиле, беше откриено дека постои негативна и значајна врска помеѓу нивото на контрола на мајките, борбата и посветеноста на животот и стресот и реакциите на стрес (Konno, 2020). Дополнително, беше откриено дека мајките со повисоки нивоа на овие димензии имаат пониски нивоа на анксиозност/неизвесност и депресија/недоволни чувства.

Вајс (2002) во неговата студија откри дека социјалната поддршка и издржливоста играат улога во намалувањето на симптомите поврзани со стресот за мајки на деца во нормален развој на кои им е дијагностициран аутизам и ментална ретардација. Во оваа насока се бодува контролата, борбеноста и издржливоста на мајките. За анксиозноста е наведено дека е предиктор на депресија и симптоми на деперсонализација. Во друга студија на мајки чии деца биле дијагностицирани со спектар на аутизам беше наведено дека еластичноста е предиктор на соматските и депресивните симптоми поврзани со стресот, а еластичноста делува како тампон против стресот (Гил и Харис, 1991).

Џонсон (2015) изјави дека мајките со високо ниво на контрола, предизвик и посветеност на животот доживуваат пониски нивоа на стрес. Како резултат на тоа, тие изјавија дека нивните бебиња пријавиле повисоки нивоа на социоемоционална компетентност, емоционална пристапност и помалку проблематично однесување.

Студија на работни и неработни мајки покажа дека вработените мајки пријавиле повисоки нивоа на родителски стрес. Да се потиснат конкурентските активности како стратегија за справување со мајки со високи нивоа на стрес. Пријавено е дека мајките со ниски нивоа на стрес ги користат стратегиите на психолошко повлекување, фокусирање и откривање на емоциите и користење на емоционална и социјална поддршка (Рајгаријах и сор. 2021).

Елчи (2004) откри дека механизмите за решавање проблеми/оптимистичко справување се вообичаени кај мајките на деца со аутизам и дека мајките доживуваат повисоки нивоа на емоционално исцрпување во споредба со татковците. Покрај тоа, резултатите од студијата откриј дека мајките имаат поголема веројатност да пораснат по траума отколку татковците.

Во една студија, беше откриено дека нивото на стрес кај посвоителите се зголеми со процесот на КОВИД-19, а немажените родители чија финансиска состојба се влоши и чие психолошко здравје беше негативно оценето, беа изложени на поголем ризик во овој процес (Miller et al. 2020 година).

Утврдено е дека депресијата кај децата (Fegert et al. 2020) и надворешните однесувања (Loades et al. 2020) се зголемуваат со процесот на социјална изолација. Познато е дека факторите поврзани со детето имаат влијание врз нивото на стрес кај родителите (DeaterDeckard, 1998). Како резултат на тоа, се зголемуваат проблемите со менталното здравје на детето и во овој процес се смета дека игра улога во зголемувањето на родителскиот стрес.

Москардино и сор. (2021) во нивната студија за италијански родители, откриле дека родителската самоефикасност и високите нивоа на функционирање на семејството влијаат на стресот што го доживуваат родителите за време на периодот на пандемијата.

Истражувањата покажуваат дека позитивните и поддржувачки ресурси на родителите и семејствата можат да играат заштитна улога во оваа глобална криза. Родителите кои штотуку родиле, имаат зголемен родителски стрес за време на

пандемијата. Откриено е дека татковците доживуваат повисоки нивоа на родителски стрес од мајките (Taubman et al. 2021).

4.3. Самоефикасност на родителите

Тети и Галфанд (1991) ја објаснија родителската самоефикасност како проценка на родителите за нивната способност ефективно и успешно да извршуваат различни родителски задачи. Концептот на родителска самоефикасност од Кендал и Блумфилд (2005) го дефинираше како перцепција на родителот за компетентноста во однос на родителската улога. Колман и Каракер (1998) наведуваат дека родителската самоефикасност е клучна за адекватно родителство. Родителска дисциплина, компетентност и одговорност; може да биде под влијание на перцепцијата за самоефикасност на родителот (Sanders & Woolley, 2005; Teti & Galfand, 1991).

Бандура (2010) ја дефинираше перцепцијата за самоефикасност како верување на луѓето во нивната способност да ги променат ситуациите што влијаат на нивните животи. Оваа перцепција ја формира основата на мотивацијата, успехот и благосостојбата на поединците (Bandura, 2006). Нивото на самоефикасност одредува како поединецот може да се справи со одредени ситуации, колку напор ќе вложи и колку долго ќе продолжи (Bandura & Adams, 1977). Луѓето со ниска самоефикасност преземаат помалку предизвикувачки задачи и имаат тенденција да се откажат побрзо од задачите што ги започнале (Leerkes & Crockenberg, 2002). Постојат четири фактори кои играат улога во развојот на самоефикасноста на поединецот: искуства со мајсторство, социјално учење, социјално убедување, физиолошка и емоционална состојба (Bandura, 2010).

Се смета дека темпераментот на доенчето и ресурсите за социјална поддршка влијаат на перцепцијата за самоефикасност на мајката (Leerkes & Crockenberg, 2002). Женг и сор. (2018) за самоефикасноста на кинеските мајки во постпарталниот период покажаа дека тоа може да биде под влијание на изворите на социјална поддршка, постпородилната депресија, степенот на образование на мајката, здравјето на бебето и нерасположението на бебето. Колман и Каракер (2000), во нивната студија за деца на училишна возраст и

нивните мајки, откриј дека мајките на емоционално реактивни деца имаат пониски нивоа и на општа и на родителска самоефикасност.

Самоефикасноста на родителите влијае на односот родител – дете; ниските нивоа на родителска самоефикасност имаат поголема веројатност да одговорат на однесувањето на нивното дете.

Тоа е поврзано со чувствителноста и обидот да се справите со овие однесувања понеуспешно (Бугентал, 1987).

Постои значајна врска помеѓу високите нивоа на родителска самоефикасност и способноста да се обезбеди адаптивна, стимулирачка и негувачка средина за воспитување деца (Coleman & Karraker, 2000). Додека родителите со висока родителска самоефикасност имаат поголема мотивација да ги дисциплинираат своите деца и да покажат топлина, нивното непријателско однесување е пониско (Coleman & Karraker, 1998; Jones & Prinz, 2005). Во студиите кои го истражуваа ефектот на перцепциите за самоефикасност на мајките врз однесувањето на родителите, беше пронајдена значајна врска со мајчината топлина (Тети и Гелфанд, 1991) и чувствителноста (Стифер и Боно, 1998). Сандерс и Вули (2004) откриј дека постои значајна врска помеѓу ниската родителска самоефикасност и строгата дисциплина и попустливото, неконзистентно однесување.

Од оваа гледна точка, се смета дека самоефикасноста на родителите може позитивно да се одрази на грижата за детето.

Родителската самоефикасност може да дејствува како тампон кој штити од родителски стрес (Coleman & Karraker, 1998). Во оваа насока, може да се каже дека родителите со висока перцепција за самоефикасност имаат доверба дека проблемите можат да се решат. Постои значајна врска помеѓу родителскиот стрес и родителската самоефикасност на мајки од ниски социоекономски групи (Фаркас и Валдес, 2010).

Познато е дека ниската родителска самоефикасност може да доведе до депресија кај мајките (Teti & Galfand, 1991). Во предизвикувачки ситуации, мајките кои немаат

доволно самоефикасност може да се откажат побрзо, што може да доведе до зголемени негативни емоции (Cutrona & Troutman, 1986). Студија на родители со бебиња на возраст од 0 до 3 месеци откри дека родителската самоефикасност на новите родители се намалува со изолација за време на процесот на КОВИД-19 (Xue et al. 2021)

5. Врска мајка – дете

По раѓањето, првата личност со која детето комуницира и која е најблиску до него е мајката. Оваа прва интеракција која започнува по раѓањето, продолжува и во подоцнежните периоди. Бебето сака да чувствува топлина и блискост уште од првиот ден. Затоа сака да биде сакано, гушкано и галено.

Во рок од 2 до 3 дена по раѓањето, бебето и мајката се прилагодуваат еден на друг и формираат дуо што уживаат еден со друг. Во првите денови, најинтензивно време на заедништво е времето на хранење. Задоволувањето на физиолошките и психолошките потреби на бебето навреме и на место од страна на мајката игра важна улога во развојот на основното чувство на доверба кај детето.

Дијалогот мајка – дете има важна улога во развојот на социјалните односи кај децата. Здравата комуникација воспоставена помеѓу мајката и детето му овозможува на детето да развие здрава личност и претставува основа за воспоставување позитивни односи со другите.

Привржаноста се однесува на воспоставување на емотивно позитивен и взаемно корисен однос помеѓу доенчето и родителот. Се сугерира дека има критичен период во формирањето на врската помеѓу мајката и бебето, а се вели дека најпогоден период за привржаност е периодот веднаш по раѓањето.

Слика 1

5.1. Фактори кои ја олеснуваат приврзаноста

Мајките често ги преувеличуваат изразите на лицето (како да изгледаат многу изненадени кога малку се изненадени), го намалуваат тонот, зборуваат побавно и често и долги паузираат. Ги повторуваат зборовите и гестовите што ги користат додека зборуваат. Овие претерувања се многу корисни за привлекување на вниманието на бебето.

Чувството на наклонетост што го буди бебето кај возрасните предизвикува сочувство кон него и предизвикува да го сакаме и прегрнеме бебето. Ова го олеснува формирањето на врска меѓу нив.

Когнитивните фактори исто така играат важна улога во однесувањето на посветеноста. Предметот на приврзаност се одредува како резултат на тоа што бебето го разликува лицето кое се грижи за него во 4-ти и 5-ти месец.

Задоволувањето на потребите на бебето од страна на мајката како што се спиењето, исхраната и чистењето е исто така ефикасно во приврзаноста на бебето кон мајката.

5.2. Долгорочни ефекти од успешната приврзаност

Воспоставувањето успешна врска помеѓу бебето и мајката е многу важно за бебето да се прилагоди на животот. Децата кои развиваат сигурна приврзаност се појавуваат како лидери меѓу своите врсници, општествено релевантни, го привлекуваат вниманието на другите, сакаат да учат и се заинтересирани за нивната околина.

Забележано е дека бебињата кои развиваат сигурна приврзаност за време на детството се побезбедни, посреќни и поподготвени да ги решат проблемите на двегодишна возраст од нивните врсници кои не развиваат сигурни приврзаности.

Бебињата кои често ги менуваат рацете во првите години од животот или кои се разделени од нивните мајки можеби нема да можат да воспостават социјални односи под нарушувањата во однесувањето што ги покажуваат во иднина.

5.2.1. Руптура

Периодот во кој децата развиваат најголема приврзаност кон своите мајки е периодот кога се развива нивната способност да ја препознаат својата околина. За да може детето да ја запознае својата околина, мора одредено време да биде одвоено од својата мајка. Детето во овој период сака да стекне независност, да оди и да трча, но и поради посветеноста на мајката паѓа во конфликт и со сета сила трча назад кај мајка си.

За да му дозволите на детето да се отцепи од својата мајка и да ја истражува околината, мајката треба да биде блиску до детето и да не му пречи на неговото самостојно однесување и да не усвојува презаштитнички став. На крајот на првата година кај бебињата, однесувањето на руптура станува доминантно, освен во ситуации кои предизвикуваат страв.

Првиот социјален успех на бебето е кога може да издржи извесно време да биде подалеку од мајка си без да предизвика голема вознемиреност или гнев. Ваквиот успех

покажува дека мајка чие постоење е потврдено, постои во меморијата на доенчето. Исчезнувањето на мајката во тој момент не значи и нејзино целосно исчезнување.

5.3. Разделба од мајката и неговите ефекти врз детето

Разделбата од мајката е прекин на оваа врска за период од три до шест месеци или подолго откако ќе се воспостави значајна врска помеѓу детето и мајчината фигура. Недостаток на мајката е фактот дека оваа врска никогаш не била воспоставена. По шестиот месец, ненадејното заминување на мајката на хоспитализација или која било друга убедлива причина многу силно влијае на бебето. Почнува постојано плачење и вознемиреност. Јадењето и пиењето се прекинуваат, режимот на спиење е нарушен, се забележува повраќање и дијареа. Развојот на бебето е во застој.

Ако разделбата на мајката надмине месец или два, бебето почнува да биде рамнодушно кон околината. Плачењето се заменува со стенкање. Погледот станува досаден, повлечен. Ако мајката се врати во првите три месеци, закочениот развој повторно ќе се забрза.

Обично во првите три години детето може да го издржи отсуството на неговата мајка неколку недели. За време на детството, ова одвојување не треба да надминува една недела. Децата кои не добиле внимание и љубов од своите мајки иако се дома, ги носат последиците од лишувањето од мајка.

Овој недостаток се чувствува и при одвикнување, доење и вежбање во тоалет.

Децата кои се одвоени од нивните мајки кратко време по раѓањето и израснати во градинка ги гледаат ефектите од лишувањето од мајка. Овие бебиња се позаостанати во однос на физичкиот и мозочниот развој во споредба со нивните врсници во иднина. Конкретно, нивниот физички развој е побавен.

Забележано кај деца израснати во гнезда:

• Доцна реагираат на предупредувањата.

• Однесување на климање со главата, нишање на место

• Рамнодушност кон околината

• Намалена љубопитност и самоувереност

• Слабост во писменото и вербалното изразување

• Рамнодушност кон училиштето, низок училишен успех

• Нарушувања во однесувањето како што се крадење и бегство

• Духовни тензии...

5.4. Однос татко – дете

Сè поголем е бројот на студии кои покажуваат дека татковците и бебињата имаат приврзаност еден кон друг, како и важноста на врската помеѓу мајките и нивните бебиња, и дека татковците играат важна улога во развојот на доенчињата. Денес, традиционалниот модел на семејство е заменет со семејната структура составена од родители и деца.

Вклучувањето на мајката во деловниот живот поради денешните економски услови предизвика промени во должностите и обврските на таткото во семејството. Покрај обезбедувањето семејни приходи, таткото почнал да игра важна улога во грижата и образованието на децата.

Нема многу истражувања за приврзаноста кон детето и татковството. Сепак, забележано е дека татковците кои биле присутни на раѓањето на едно од нивните деца и им било дозволено да го држат бебето покажале посилна приврзаност кон ова бебе отколку бебињата кои не биле присутни на раѓањето.

За ова, таткото треба да се грижи за бебето земајќи го во раце, да преземе некои одговорности во неговото чување и да учествува во активности за игра.

Ако родителите не дадат можност да се хранат, да се капат, да се облекуваат и да си играат со своето дете, таткото може да почне да се гледа себеси како отфрлен, а тоа може негативно да влијае на односот татко – бебе.

Истражувањата покажуваат дека татковците се чувствителни на реакциите на нивните бебиња, како и мајките, дека бебињата имаат привилегиран однос со татковците уште од првите денови на нивното раѓање и дека не зависат само од мајките.

Добрите односи меѓу родителите позитивно влијаат и на односот помеѓу мајката и детето. Присуството на таткото и неговата поддршка за мајката обезбедуваат поздрав однос мајка – дете. Доколку комуникацијата меѓу родителите не е многу здрава, мајката може да го спречи детето да развие независна личност со развивање на презаштитен однос кон целото дете.

5.4.1. Лишувањето на таткото и неговите ефекти врз детето

Смртта на мајката во раните години открива многу попогубни последици од смртта на таткото. Меѓутоа, по десетгодишна возраст, смртта на таткото и смртта на мајката можат да бидат подеднакво трауматични.

Прифатено е дека таткото игра важна улога во усвојувањето на сексуалниот идентитет на детето кај децата од предучилишна возраст и особено кај момчињата. Ако на детето му недостига моделот на таткото, тоа предизвикува нарушувања во усвојувањето на сексуалната улога.

Како и отсуството на татко, малиот интерес на таткото за детето негативно влијае на развојот на машкиот сексуален идентитет.

Не само на момчињата, туку и на девојчињата им е потребна татковска фигура со која можат да комуницираат. Бидејќи преку интеракција и набљудување на нивните

татковци, девојчињата учат како да реагираат на момчињата и како момчињата ќе реагираат на сопствениот пол.

Се тврди дека постои врска помеѓу лишувањето од татко или одвојувањето од таткото и училишниот успех. Го отежнува одењето на училиште. Разбирливо е дека колку порано започнува отсуството или одвојувањето од таткото, толку е потрауматично за детето.

Отсуството на таткото ќе го зголеми општествениот притисок и обврските врз мајката. Така, мајката нема да може да го покаже потребното трпение, разбирање и толеранција кон своето дете.

5.5. Односот мајка – татко – дете и неговото значење

Здравиот однос меѓу родителите и децата првенствено зависи од здравиот однос меѓу родителите. Комуникацијата на родителите меѓу себе во семејството ќе влијае на детето, комуникацијата на детето со мајката ќе влијае на таткото, а комуникацијата на детето со таткото ќе влијае на мајката.

Хармонични односи меѓу родителите; Тоа им овозможува да развијат конзистентен, прифатлив и љубовен однос кон нивните деца. Демократските ставови и пристапи на родителите кон децата обезбедуваат здрава и ефикасна комуникација меѓу нив.

Во една студија, забележано е дека мајките кои имаат чувства на непријателство кон сопружниците повеќе ги користат физичките казни против своите деца како дисциплина.

Како резултат на други студии, забележано е дека децата кои се во здрава комуникација со своите родители покажуваат помалку анксиозни ставови и се поуспешни во нивните пријателства.

Децата во предучилишна возраст се добри набљудувачи. Тие ја следат комуникацијата на нивните родители со себе, едни со други и со другите.

Родителите кои тврдоглаво ги бранат сопствените идеи, не ја прифаќаат вистината друга освен нивната, не бараат логика во ставовите и размислувањата на своите деца, не можат добро да комуницираат со своите деца.

5.5.1. Развод

Тоа е комплексен настан кој води до раскол или распаѓање на семејството и ги потресува сите членови на семејството. Чувството на неуспех во бракот, желбата за среќни партнерства, чувството дека нивните очекувања нема да се остварат предизвикуваат песимизам и намалување на нивната самодоверба.

Слика бр. 2

5.5.2. Ефектите од разводот врз децата

Родителските кавги може да предизвикаат децата да станат раздразливи, нервозни, плашливи и кукавички.

Постојан конфликт и кавги меѓу родителите; цицање палец, грицкање нокти, мокрење во кревет, љубомора, училишна фобија, агресија, крадење итн. може да предизвика проблеми во однесувањето.

Детето е принудено да слуша што двете страни имаат да си кажат. Кога останува со мајка си, своето право го дава на татко му, кога останува со татко му. Во овој случај, детето во средината почнува да биде лицемерно. За да ја освојат детската љубов, забавите можат да го разгалат детето. Се навикнува на лажење.

Ќерките кои престојуваат со таткото или синовите кои остануваат со мајката се лишени од модел со кој можат да се идентификуваат.

Момчињата се повеќе погодени од разводните настани. Бидејќи старателството над децата најчесто ѝ се дава на мајката, па на детето му се одзема машкиот модел.

5.5.3. Како да се зајакне односот родител – дете?

Квалитетниот однос родител – дете е важен за здрав развој. За да имаат добро воспитано дете, родителите мора да бидат одговорни, доверливи и со љубов. Еве неколку начини за зајакнување на врската:

Започнете одново: мајката воспоставува врска со детето од мајчината утроба, а врската татко – дете започнува веднаш штом ќе се роди бебето. Истражувањата покажуваат дека татковците кои се грижат за своите деца во првите денови воспоставуваат повеќе врски подоцна во животот.

Потрошете време и труд: колку повеќе време и труд вложувате во вашата врска, толку посилна ќе биде вашата врска. Родителите се природно програмирани да ги сакаат своите деца, но квалитативното време и труд се од суштинско значење за да се покаже оваа љубов. На тинејџерите им е потребна приватност, на помалите деца им е потребна родителска интервенција и интеракција.

Приоритет на вашата врска со детето: ваш приоритет се вашите деца. Затоа покажете им практично. Поминувајте што е можно повеќе време со вашето дете наместо да го држите на вашиот распоред.

Обидете се да бидете достапни: бидете чувствителни на физичките и емоционалните потреби на вашето дете. Важно е да бидете внимателни, да ги сакате и да ги гледате работите од детска гледна точка.

Сочувствувајте: помогнете им на вашите деца да ги изразат своите чувства. Бидете сочувствителни, оставете ги да ги изразат своите чувства. Можеби ова не е лесно кога сте прв родител, но малку вежбање помага. Гледањето на работите од гледна точка на вашето дете ќе ви помогне да ги разберете причините за неговото нерасположено однесување.

Комуникација: комуникацијата со вашето дете треба да биде фер, цврста и пријателска. Бидете јасни на основните правила и последици за тоа што можат да очекуваат од вас и што не го следите. Како родител треба да се справите со тоа зрело и смирено.

Заинтересирајте се активно за нивната работа, пријатели и активности: родителите кои се вклучени во животот на своето дете имаат силни односи родител – дете. Дознајте што им се случило, разберете ги нивните академици и запознајте ги нивните пријатели. Ако имате слободно време, одржувајте редовен контакт со наставниците на вашето дете или волонтирајте на училиште.

Верувајте му на вашето дете и бидете сигурни: довербата е основата на секоја врска. Вашето дете треба да може да ви верува и да се чувствува безбедно. Заработете ја нивната доверба така што ќе ги исполните вашите ветувања, ќе им дадете приватност и ќе ја задржите нивната доверба. Но, не му верувајте на вашето дете слепо.

Охрабрете го вашето дете: на децата им треба постојано охрабрување и мотивација за да ја изградат својата самодоверба и самодоверба. Ако секогаш само ги критикувате или поправате, тие ќе почувствуваат дека нивните постапки и идеи не вредат.

Факт е дека односот родител – дете не е лесен. Од вас, како зрел и одговорен возрасен, зависи да создадете здрава и љубовна врска што ќе го олесни животот. Меѓутоа, ако имате сериозни проблеми со вашето дете и не можете сами да се справите со нив, консултирајте се со детски психолог за да му помогнете на вашето дете и себеси.

6. Здрава врска родител – дете: родителски стилови

Врската помеѓу детето и родителот е најсилната врска што една личност може да ја формира во својот живот.

Односот што детето го воспоставува со родителите е неговото прво искуство во раниот живот и е толку важно што може да влијае на другите врски до крајот на неговиот живот. Стиловите на воспитување кои семејствата ги избираат свесно или несвесно додека ги воспитуваат децата играат важна улога во воспоставувањето здрава врска. Тоа може да биде пресудно за многу работи, од идните односи на детето до тоа како се гледа себеси и како се чувствува за себе.

Истражувањето откри дека постојат четири основни стилови на родителство. Овде спаѓаат; авторитарен, демократски, попустлив и несовесен стил на родителство.

1. Авторитарно родителство: Овој тип на родители поставуваат многу строги правила и очекуваат детето да ги почитува сите нив. Наместо да наведат логични причини зошто правилата се спроведуваат, тие често даваат објаснувања како „затоа што сакам/реков, затоа што сме родители“. А ако не се почитуваат правилата, даваат казни за да се обезбеди дисциплина. Тие не ги формираат своите очекувања за децата на начин кој им одговара, секогаш очекуваат подобро со игнорирање на личните карактеристики и развој на детето. Како резултат на тоа, децата со авторитарни родители секогаш ги следат правилата, но мора да се справат со ниската самодоверба. Исто така, може да се забележи дека тие се поанксиозни и поагресивни затоа што имаат несигурна приврзаност кон своите родители.

2. Демократско родителство: Овие родители бараат и реагираат.

Тие прават правила, но објаснуваат зошто се случуваат тие правила, причините зад нив. Тие ги обликуваат своите очекувања за детето според неговиот развој.

Тие преземаат позитивна дисциплина за да спречат проблеми во однесувањето, но исто така го зајакнуваат позитивното однесување со тоа што ќе ги ценат или ќе им даваат мали награди. Како резултат на тоа, се воспоставува сигурна приврзаност помеѓу детето и

родителот и вештините за самоефикасност на детето се добро развиени. Удобно му е во средина каде нема мајка или татко и со задоволство го дочекува нивното враќање. Студиите со текот на годините покажаа дека децата со демократски родители имаат тенденција да бидат посреќни и поуспешни родители, исто така, можат да продолжат да одржуваат позитивни односи со детето, со здрав пристап и да бидат авторитетни во неопходните области.

Со доволно одлучност, интерес и доследност ќе му го обезбедите на детето она што најмногу му треба. Позитивните односи родител – дете ја зголемуваат автономијата на детето, градат висока самодоверба и развиваат добри способности за донесување одлуки. Можете да изградите посилни односи со вашите деца обидувајќи се да бидете вклучени во нивните животи.

6.1. Концепт на родителски стилови

Концептот на родителски стилови првпат беше воведен од Дајан Баумринд за да ги објасни разликите во начинот на кој родителите се обидуваат да ги контролираат и социјализираат своите деца.

Дали родителите покажуваат многу наклонетост или остануваат настрана? Дали очекуваат слепа послушност или ги поттикнуваат децата да поставуваат прашања? Дали тие спроведуваат ограничувања или им дозволуваат на децата да прават како што сакаат?

Стил на родителство

Родителите влијаат на нивните деца преку специфични практики, како што се охрабрување да играат на отворено или помагајќи им со домашните задачи.

Но, родителството е повеќе од збир на специфични практики. Што е со целокупниот пристап што го преземаат родителите за водење, контролирање и дружење

на нивните деца? Ставовите што ги имаат родителите за своите деца и емоционалната клима што произлегува од тоа?

Токму оваа општа шема – оваа емоционална клима – истражувачите ја нарекуваат „стил на родителство“ (Дарлинг и Стајнберг 1993). А истражувањата сугерираат дека стиловите на родителство имаат важни ефекти врз начините на развој на децата.

Значи, како психолозите разликуваат еден стил на родителство од друг?

Започна во 1960-тите со психологот Дајан Баумринд. Таа забележа дека самата идеја за родителска контрола – на возрасните кои дејствуваат како авторитетни личности – паднала во лоша репутација.

Можеби тоа е затоа што луѓето ја поистоветуваа „контролата“ со слепа послушност, груби казни и доминантно, манипулативно однесување (Baumrind 1966).

За да се избегнат опасностите од авторитаризам, многу родители го испробаа спротивниот пристап. Тие поставуваат многу малку барања на своите деца, избегнувајќи секаков вид родителска контрола.

За Баумринд, тоа беа избори меѓу две крајности.

Баумринд предложи три различни стилови на родителство:

- Авторитарно родителство, кое ја нагласува слепата послушност, строгата дисциплина и контролирањето на децата преку казни што може да вклучи повлекување на родителската наклонетост.
- Попустливо родителство, кое се карактеризира со емоционална топлина и неподготвеност да се спроведуваат правилата, и
- Авторитативно родителство, поизбалансиран пристап во кој родителите очекуваат децата да исполнат одредени стандарди на однесување, но исто така ги охрабруваат нивните деца да размислуваат сами и да развијат чувство на автономија.

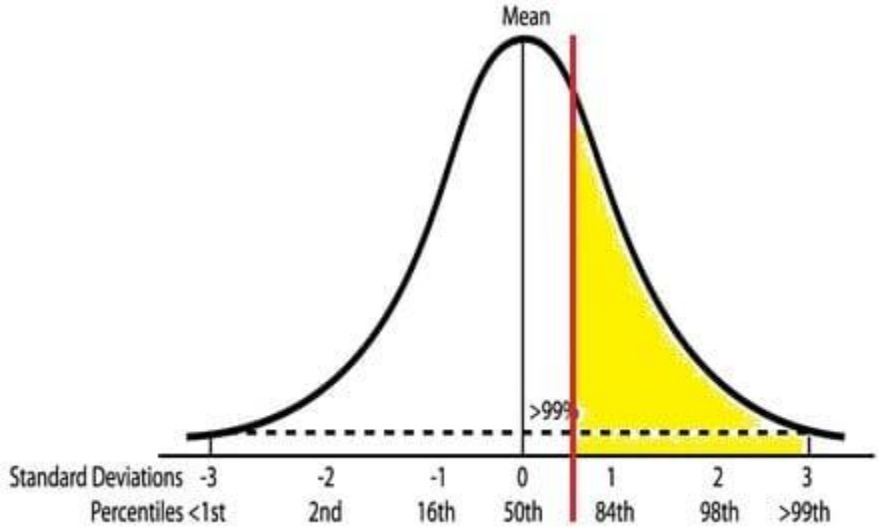
Подоцна, истражувачите додадоа четврт стил, неинволвирано родителство (Maccoby и Martin 1983).

Невклучените родители се како попустливи родители во неуспехот да ги спроведуваат стандардите. Но, за разлика од попустливите родители, неинволвираните родители не се негувани и топли. Тие им обезбедија на децата храна и засолниште, но не многу друго.

Покрај додавањето на нова категорија во оригиналната шема на Баумринд, истражувачите ги повторија нејзините дефиниции во однос на две димензии – „одговорност“ и „побарувачка“.

Одговорноста е „степенот до кој родителите намерно негуваат индивидуалност, саморегулација и самопотврдување преку усогласување, поддршка и прифаќање на посебните потреби и барања на децата“ (Baumrind 1991).

Побарувачката се однесува на „барањата што родителите ги прават за децата да станат интегрирани во целото семејство, преку нивните барања за зрелост, надзор, дисциплински напори и подготвеност да се соочат со детето што не го послуша“ (Baumrind 1991).

Графикон бр. 1

И двете од овие квалитети се пожелни, па оттука авторитативното родителство – кое истовремено реагира и бара – се смета за оптимален стил.

На другите стилови им недостасува еден или двата квалитета. Авторитарното родителство бара, но не реагира. Попустливото родителство реагира, но не бара. А невклученото родителство ниту бара ниту одговара.

Кога истражувачите ги класифицираат родителите, тие обично ги мерат и постигнуваат нивоата на одговорност и бараност.

Потоа, тие одлучуваат колку висок или низок резултат мора да биде за да се исполнат критериумите за даден стил на родителство. Честопати, истражувачите ги избираат своите краеви со „оценување на крива“ – гледајќи ја распределбата на бодовите за целиот збир на учесници во студијата.

На пример, истражувачите често го дефинираат родителот како „попустлив“ ако нејзиниот резултат за „одговорност“ паѓа во горната третина од распределбата, а нејзиниот резултат за „побараност“ паѓа во долната третина од распределбата.

Ако дистрибуцијата се менува од една студија во друга – бидејќи бројот на учесници во студијата се разликува – истиот резултат може да резултира со различна класификација.

Кога станува збор за исходите на децата, тешко е да се одреди причинско-последичната врска. Како можеме да знаеме дали родителството ја направило разликата, а не некој друг фактор?

Идеално, би требало да спроведеме контролирани експерименти – по случаен избор на родителите да им одредиме одреден стил на родителство и да ги измериме долгорочните резултати.

Но, етичките и практични размислувања го исклучуваат ова, па ни остануваат други видови на докази.

Истражувачите бараат корелации помеѓу резултатите од родителството и детето, а потоа се обидуваат да контролираат други фактори (како социоекономскиот статус) користејќи статистичка анализа.

Истражувачите, исто така, можат да ја усовршат причинската поврзаност со следење на развојот на детето со текот на времето и барајќи докази за промена. На пример, ако децата имаат тенденција да станат повеќе антисоцијални со текот на годините – дури и откако ќе ги контролираат нивните првични проблеми со однесувањето – тоа е посилен доказ дека одреден стил на родителство е барем делумно виновен.

6.2. Разлика со родителските практики

Според прегледот на литературата од Кристофер Спера (2005), Дарлинг и Стајнберг (1993) сугерираат дека е важно подобро да се разберат разликите помеѓу стиловите на воспитување и родителските практики: „Родителските практики се дефинирани како специфични однесувања што родителите ги користат за да ги социјализираат своите деца“, додека стилот на родителство е „емоционалната клима во која родителите ги воспитуваат своите деца“. Други, како што се Ламборн и Дорнбуш Дарлинг и Стајнберг помогнаа во истражувањето фокусирано на влијанијата на родителските практики врз достигнувањата во адолесценцијата.

Една студија е поврзана каде што е направена разликата помеѓу „исходот на детето и континуираните мерки на однесувањето на родителите“. Некои од наведените асоцијации вклучуваат: поддршка, ангажирање, топлина, препознавање, контрола, мониторинг и тешка казна. Се чини дека родителските практики како родителска поддршка, надзор и строги граници се поврзани со повисоките оценки во училиштето, помалку проблеми во однесувањето и подобро ментално здравје. Овие компоненти немаат старосна граница и можат да започнат во предучилишна возраст, па сè до факултетот.

6.3. Теории за воспитување деца

Почнувајќи од XVII век, двајца филозофи самостојно напишале дела кои имале големо влијание во воспитувањето на децата. Според книгата на Џон Лок од 1693 година, некои мисли во врска со образованието значат добро позната основа за образовната педагогија од пуританска гледна точка. Лок ја нагласува важноста на искуствата за развојот на детето и препорачува прво развивање на нивните физички навики. Во 1762 година, францускиот филозоф Жан Жак Русо објавил том за образованието, Емил: или За образованието. Тој предложил раното образование да се изведе помалку од книгите, а повеќе од интеракциите на детето со светот. Меѓу нив, Русо е повеќе во склад со бавното родителство, а Лок е повеќе за усогласено одгледување.

Теоријата за когнитивен развој на Жан Пијаже опишува како децата го претставуваат и размислуваат за светот. Ова е теорија на развојна фаза која се состои од сензоримоторна фаза, предоперативна фаза, конкретна оперативна фаза и формална оперативна фаза. Пијаже беше пионер во областа на развојот на детето и продолжува да влијае на родителите, воспитувачите и другите теоретичари.

Ерик Ериксон, развојен психолог, предложи осум животни фази низ кои секој човек мора да се развива. За да се помине низ осумте фази, мора да се случи криза. Потоа има нова дилема која го поттикнува растот во следната фаза. Во секоја фаза, тие мора да разберат и да балансираат две спротивставени сили, и затоа родителите би можеле да изберат низа стилови на воспитување што ќе му помогнат на секое дете соодветно во секоја фаза. Првите пет од неговите осум фази се случуваат во детството: доблеста на надежта бара балансирање на довербата со недовербата и обично се јавува од раѓање до една година. Вил ја балансира автономијата со срамот и сомнежот на возраст од две до три години. Целта ја балансира иницијативата со чувството на вина на возраст од четири до шест години. Компетентноста ја балансира индустријата со инфериорноста на возраст од 7 до 12 години. Верноста го спротивставува идентитетот со конфузијата на улогите, на возраст од 13 до 19 години. Преостанатите доблести на возрасните се љубовта, грижата и мудроста.

Рудолф Драјкурс верувал дека лошото однесување на децата пред адолесцентите е предизвикано од нивната неостварена желба да бидат член на социјална група. Тој тврдеше дека тие потоа глумат низа од четири погрешни голови: прво бараат внимание. Ако не го добијат, целат кон моќ, потоа одмазда и на крајот се чувствуваат неадекватни. Оваа теорија се користи во образованието, како и во родителството, формирајќи вредна теорија врз основа на која може да се управува со лошото однесување.

Треба да се користат и други техники на родителство за да се поттикне учењето и среќата. Тој го истакна значењето да се воспостави демократски семеен стил кој ќе усвои метод на периодични демократски семејни совети, притоа избегнувајќи казнување. Тој унапредува „логични и природни последици“ кои ги учат децата да бидат одговорни и да ги разбираат природните последици од правилните правила на однесување и несоодветното однесување.

Френк Фуреди е социолог со особен интерес за родителството и семејствата. Тој смета дека постапките на родителите се помалку одлучувачки отколку што тврдат другите. Тој го опишува поимот детерминизам за доенчиња како определување на животните изгледи на една личност со тоа што им се случува за време на детството, тврдејќи дека има малку или нема никакви докази за неговата вистина.

Додека комерцијалните, владините и другите интереси постојано се обидуваат да ги водат родителите да прават повеќе и да се грижат повеќе за своите деца, тој верува дека децата се способни да се развиваат добро во речиси сите околности. Фуреди го цитира Стив Петерсен од Универзитетот „Вашингтон“ во Сент Луис: „Развојот навистина сака да се случи. Потребна е многу лоша средина за да се попречи во развојот... [не воспитувајте го вашето дете во плакар, не изгладнувајте го или удирајте го главата со тава“. Слично на тоа, новинарот Тим Гил изрази загриженост за прекумерната одбивност кон ризик од страна на родителите и одговорните за децата во неговата книга „Без страв“. Оваа аверзија ги ограничува можностите на децата да развијат доволно вештини за возрасни, особено во справувањето со ризикот, но и во извршувањето на авантуристички и имагинативни активности.

Во 1998 година, независниот научник Џудит Рич Харис ја објави „The Nurture Assumption“, во кој таа тврди дека научните докази, особено генетиката на однесувањето, покажале дека сите различни форми на родителство немаат значителни ефекти врз развојот на децата, освен случаите на тешка злоупотреба на деца или дете и занемарување. Таа предлага две главни точки за ефектите: генетски ефекти и социјални ефекти вклучени од врсничките групи во кои учествуваат децата. Наводните ефекти од различните форми на родителство се илузии предизвикани од наследноста, културата во целина и влијанието на самите деца врз тоа како нивните родители се однесуваат со нив.

6.3.1. Типологија на родителство на Баумринд

Дијана Баумринд е истражувач кој се фокусираше на класификацијата на стиловите на родителство. Истражувањето на Баумринд е познато како типологија на родителство на Баумринд. Во своето истражување, таа ги откри четирите основни елементи кои би можеле да помогнат во формирањето на успешното родителство: одговора наспроти неодговорност и барајќи наспроти непобарување. Родителската одговорност се однесува на степенот до кој родителот одговара на потребите на детето на начин на поддршка и прифаќање. Родителската побарувачка се однесува на правилата што ги има родителот за однесувањето на своето дете, очекувањата нивните деца да се усогласат со овие правила и нивото на реперкусии што следуваат доколку тие правила се прекршат. Преку нејзините студии Баумринд идентификуваше три првични стилови на родителство: авторитативно родителство, авторитарно родителство и попустливо родителство. Макоби и Мартин ги проширале трите оригинални стилови на родителство на Баумринд, поставувајќи ги стиловите на родителство во две различни категории: барајќи и непобарувачки. Со овие разлики, беа дефинирани четири нови стилови на родителство:

Баумлинд смета дека родителите не треба да бидат ниту казнувачи ниту апатични. Наместо тоа, тие треба да прават правила за своите деца и да бидат привржани со нив. Овие стилови на родителство се дизајнирани да ги опишат нормалните промени во родителството, наместо абнормалното родителство, како што може да се забележи во насилните семејства. Дополнително, стресот од родителството често може да предизвика промени во однесувањето на родителите, како што се недоследност, зголемена негативна

комуникација, намалено следење и/или надзор, поставување нејасни правила или ограничувања на однесувањето, да се биде пореактивен и помалку проактивен и да се вклучат во се поостри дисциплински однесувања.

Чендлер, Хефер и Тарнер тврдат дека стиловите на родителство се поврзани со психолошките и бихејвиоралните проблеми на адолесцентите и може да влијаат на академските перформанси.

6.4. Четирите стилови

Четирите стилови, како што гледате подолу, вклучуваат авторитативен, авторитарен, занемарлив и попустлив/попустлив стил. Секој стил е објаснет врз основа на дефиницијата и е елабориран земајќи ја предвид побарувачката и одзивноста.

Авторитетен

Родителот бара и реагира. Кога овој стил е систематски развиен, тој расте за да одговара на описите пропагативно родителство, демократско родителство, позитивно родителство и усогласено одгледување.

Авторитативното родителство се карактеризира со пристап насочен кон детето кој има високи очекувања за зрелост. Авторитативните родители можат да разберат како се чувствуваат нивните деца и да ги научат како да ги регулираат своите чувства. Дури и со големи очекувања за зрелост, авторитативните родители обично простуваат за сите можни недостатоци. Тие често им помагаат на своите деца да најдат соодветни начини за решавање на проблемите. Авторитативните родители ги поттикнуваат децата да бидат независни, но сепак стават ограничувања на нивните постапки. Не се одбива опширното вербално давање и земање, а родителите се трудат да бидат топли и негувачки кон детето. Авторитативните родители обично не се толку контролирани како авторитарните родители, дозволувајќи му на детето да истражува послободно, со што ќе го натераат да

донесува свои одлуки врз основа на сопственото расудување. Често, авторитативните родители создаваат деца кои се понезависни и посамостојни. Авторитативните стилови на родителство главно се произведуваат во контекст на високи родителски одговори и високи барања.

Авторитетните родители ќе постават јасни стандарди за своите деца, ќе ги следат границите што тие ги поставуваат, а исто така ќе им овозможат на децата да развијат автономија. Тие исто така очекуваат зрело, независно и соодветно однесување на децата. Казните за недолично однесување се одмерени и конзистентни, а не произволни или насилни. Честопати однесувањето не се казнува, туку се истражуваат и дискутираат природните последици од постапките на детето дозволувајќи му на детето да види дека однесувањето е несоодветно и да не се повторува, наместо да не се повторува само за да се избегнат негативните последици.Авторитативните родители поставуваат граници и бараат зрелост, а кога го казнуваат детето, авторитативните родители имаат поголема веројатност да ја објаснат својата причина за казнување. Во некои случаи, ова може да доведе до поголемо разбирање и почитување на однесувањето од детето. Детето знае зошто го казнуваат затоа што авторитетен родител ги кажува причините. Како резултат на тоа, децата на авторитативни родители имаат поголема веројатност да бидат успешни, сакани од оние околу нив, дарежливи и способни за самоопределување.

Авторитарен

Родителот бара, но не реагира.

Авторитарното родителство е рестриктивен стил на воспитување со тешки казни во кој родителите ги тераат своите деца да ги следат нивните насоки безмалку до никакво објаснување или повратни информации и да се фокусираат на перцепцијата и статусот на детето и семејството. Телесното казнување, како што се тепањето и викањето се форми на дисциплина што често ја претпочитаат авторитарните родители. Целта на овој стил, барем кога е добронамерен, е да го научи детето да се однесува, да преживее и да напредува како возрасен во сурово и непростливо општество со тоа што ќе го подготви детето за

негативни одговори како лутина и агресија со кои детето ќе се соочуваат ако неговото однесување е несоодветно. Дополнително, застапниците на авторитарниот стил често веруваат дека шокот од агресија од некој од надворешниот свет помалку ќе влијае на децата бидејќи тие се навикнати и на акутен и на хроничен стрес наметнат од родителите.

Авторитарното родителство има карактеристични ефекти врз децата:

Децата израснати со користење на овој тип на родителство може да имаат помала социјална компетентност бидејќи родителот генерално му кажува на детето што да прави наместо да му дозволи на детето да избира самото, правејќи го детето да изгледа како одлично на краток рок, но ограничувајќи го развојот на начини кои се повеќе откриени како опаѓање на надзорот и можностите за директна родителска контрола.

Децата израснати од авторитарни родители имаат тенденција да бидат конформисти, многу послушни, тивки и не многу среќни. Овие деца често доживуваат депресија и самообвинување.

За некои деца одгледани од авторитарни родители, овие однесувања продолжуваат и во зрелата возраст.

Децата кои се огорчени или лути поради тоа што се воспитувани во авторитарна средина, но успеале да развијат висока самодоверба во однесувањето, често се бунтуваат во адолесценцијата и/или младата зрелост.

Децата кои доживуваат гнев и незадоволство заедно со негативните страни на инхибираната самоефикасност и високото самообвинување, често се повлекуваат во бегство на однесување, вклучувајќи, но не ограничувајќи се на злоупотреба на супстанции, и се изложени на зголемен ризик за самоубиство.

Специфичните аспекти на авторитарните стилови распространети меѓу одредени култури и етнички групи, особено аспектите на традиционалните азиски практики на воспитување деца понекогаш опишани како авторитарни, често продолжувани од азиско-

американските семејства, а понекогаш имитирани од интензивни родители од други култури, може да бидат поврзани со повеќе позитивни просечни детски исходи отколку што предвидува моделот на Баумринд, иако со ризик од влошени негативни исходи како пример од азиските културни феномени како што се хикикомори и зголемените стапки на самоубиства пронајдени во Јужна Кореја, Индија и меѓународните набљудувачи на Кина пред 2014 година.

Многу родители кои не се од Запад имаат тенденција да имаат повеќе авторитарен стил на воспитување отколку авторитативни бидејќи возрасните личности генерално се многу попочитувани во другите земји. Од децата се очекува да ги почитуваат правилата на нивните родители без прашање. Ова е вообичаена критика за трите родителски стилови на Баумринд бидејќи авторитарното родителство е генерално поврзано со негативни исходи, меѓутоа, се смета дека многу други култури користат авторитарен стил на родителство и во повеќето случаи тоа не влијае негативно на детето.

Попустлив или попустлив

Родителот реагира, но не бара.

Попустливото родителство, исто така наречено попустливо, недирективно, попустливо, слободарско, или (од поддржувачите) антиавторитарно, се карактеризира како да има малку очекувања во однесувањето за детето. „Попустливото родителство е стил на родителство во кој родителите се многу вклучени со своите деца, но ставаат малку барања или контроли врз нив“. Родителите негуваат и прифаќаат и одговараат на потребите и желбите на детето. Попустливите родители не бараат од децата да се регулираат себеси или да се однесуваат соодветно. Како возрасни, децата на снисходливите родители ќе посветат помалку внимание на избегнување на однесувања што предизвикуваат агресија кај другите.

Попустливите родители се трудат да бидат „пријатели“ со своето дете и не играат родителска улога. Очекувањата на детето се многу мали, а има мала дисциплина. Попустливите родители исто така им дозволуваат на децата сами да одлучуваат, давајќи им совет како пријател. Овој тип на родителство е многу лабав, со малку казни или правила. Попустливите родители, исто така, имаат тенденција да им даваат на своите деца сè што сакаат и се надеваат дека се ценети поради нивниот стил на приспособување. Другите попустливи родители го компензираат она што го пропуштиле како деца и како резултат на тоа, им ја даваат на своите деца слободата и материјалите што им недостигале во детството. Истражувањето на Баумринд за деца од предучилишна возраст со попустливи родители откри дека децата се незрели, немаат контрола на импулсите и дека се неодговорни.

Децата на попустливи родители може да имаат тенденција да бидат поимпулсивни и додека адолесцентите сè повеќе се впуштаат во недолично однесување како што е употребата на дрога, „децата никогаш не учат да го контролираат своето однесување или/и секогаш очекуваат да го постигнат својот пат.“ Но, во подобрите случаи тие се емотивно сигурни, независни и подготвени да научат и да го прифатат поразот. Тие брзо созреваат и се способни да го живеат животот без помош од некој друг.

Од студија од 2014 година:

Тинејџерите најмалку склони кон обилно пиење имале родители кои имале високи резултати и за одговорност и за топлина.

Таканаречените „попустливи“ родители, оние со слаба одговорност и со топлина, речиси тројно го зголемија ризикот нивните тинејџери да учествуваат во обилно пиење.

„Строги родители“ или авторитарни родители – со висока одговорност и со малку топлина – повеќе од двојно го зголемија ризикот на нивните тинејџери од обилно пиење.

Занемарен стил

Родителот не реагира и не бара.

Запоставените родители им дозволуваат на своите деца да прават што сакаат. За разлика од попустливите/попустливите родители, запоставените родители го прават тоа затоа што се одвоени од потребите на своите деца. Запоставените родители не се свесни што прават нивните деца, а ако дознаат, се чувствуваат рамнодушни кон нив.

Децата на запоставени родители често се осамени, тажни, незрели и тешко се прилагодуваат на општествените норми. Поголема е веројатноста да завршат во навредливи врски, да вршат ризично однесување и да имаат зголемени стапки на повреди.

7. Ефекти врз децата

Повеќето студии, главно во земјите што зборуваат англиски, покажуваат дека децата на авторитативни родители имаат најдобри резултати во различни домени (однесување, психолошко и социјално прилагодување...).

Сепак, случајот може да биде различен за азиските популации, каде што авторитарниот стил беше пронајден исто толку добар како авторитативниот стил. Од друга страна, некои студии откриј супериорност на попустливиот стил во Шпанија, Португалија или Бразил, но методологијата на овие студии е оспорена.

Неодамна, една студија покажа дека во Шпанија, додека се користи истиот прашалник што се користи во други земји, авторитативниот стил и понатаму е најдобар за децата.

Понатаму, систематскиот преглед покажа дека резултатите не зависат од културата, туку од користените инструменти: студиите кои ја мерат контролата како принуда откриваат штетен ефект од таквата контрола врз адолесцентите и подобри резултати за децата на попустливи родители; сепак, кога се мери контролата на однесувањето, таквата контрола е позитивна, а авторитативните родители ги добиваат најдобрите резултати.

Теорија на приврзаност

Теоријата на приврзаност беше создадена од Џон Боулби и Мери Ајнсворт. Оваа теорија се фокусира на приврзаноста на родителите и децата (конкретно преку детството), и аспектот на децата кои остануваат на блиска дистанца со својот старател кој ќе ги заштити од надворешниот свет.

Оваа теорија ги вклучува можните типови на приврзаност:

Сигурната приврзаност е кога детето се чувствува удобно да ја истражува околината кога неговиот старател не е таму, но ги користи како основа за удобност и сигурност ако се исплаши.

Несигурна приврзаност е кога детето се двоуми дали самостојно да ја истражува околината и покажува неподготвеност да прифати утеха од својот родител.

Теорија на приврзаност во адолесценцијата

Иако истражувањето на теоријата на приврзаност се фокусираше на детството и раното детство, истражувањата покажаа дека врската помеѓу тинејџерите и нивните родители може да биде засегната во зависност од тоа дали тие имаат сигурна или несигурна приврзаност меѓу нив. Интеракцијата на родителот со своето дете за време на детството создава внатрешен работен модел на приврзаност, а тоа е развој на очекувањата што детето ги има за идните односи и интеракции врз основа на интеракциите што ги имале за време на повој со неговиот старател. Ако адолесцентот продолжи да има сигурна приврзаност со својот негувател, поголема е веројатноста да разговара со својот старател за своите проблеми и грижи, да има посилни меѓучовечки односи со пријателите и значајните други, а исто така, да има и поголема самодоверба. Родителите продолжуваат да одржуваат сигурна приврзаност во текот на адолесценцијата преку изразување разбирање, добри комуникациски вештини и дозволувајќи им на нивните деца безбедно да почнат да ги прават работите независно.

7.1. Други стилови на родителство

Родителство со приврзаност

Стил на родителство врамен со теорија на психолошка приврзаност. Приврзаноста во психологијата се дефинира како „трајна емоционална врска меѓу луѓето“. Постојат четири главни типа на приврзаност: сигурно, несигурно, отпорно и неорганизирано.

Родителство насочено кон детето

Стил на родителство застапен од Блајт и Дејвид Даниел, кој се фокусира на реалните потреби и уникатната личност на секое дете. Истражувањата покажаа дека родителството насочено кон детето е тешко да се постигне правилно и има големи шанси да не успее, што резултира со нарцисоидни деца.

Позитивно родителство

Стилот на воспитување генерално се преклопува со авторитативното родителство и се дефинира со доследна поддршка и водство во текот на развојните фази.

Заедничкото одгледување е специфична форма на позитивно родителство што се карактеризира со обиди на родителите да ги поттикнат талентите на своето дете преку организирани воннаставни активности како што се часови по музика, спорт/атлетика и академско збогатување.

Нарцисоидно родителство

Нарцисоиден родител е родител погоден од нарцизам или нарцисоидно растројство на личноста. Типично нарцисоидните родители се исклучиво и посесивно блиски со своите деца и може да бидат особено завидливи и загрозени од растечката независност на

нивното дете. Резултатот може да биде она што е наречено модел на нарцисоидна приврзаност, при што детето се смета дека постои исклучиво во корист на родителот.

Негувачко родителство

Негувачките родители се дефинирани со карактеристиките на тоа да бидат одговорни и сочувствителни. Тоа е семеен модел каде од децата се очекува да ја истражуваат својата околина со заштита од нивните родители. Овој стил на воспитување е охрабрувачки и помага да се понудат можности за развој на детето и неговите темпераменти. Имиџот за себе, социјалните вештини и академските перформанси на детето ќе се подобрат, што ќе влијае на тоа како тие ќе пораснат во зрели, среќни, добро избалансирани возрасни.

Премногу родители

Родителите кои се обидуваат да се вклучат во секој аспект од животот на своето дете, честопати обидувајќи се да ги решат сите нивни проблеми и задушувајќи ја способноста на детето да дејствува самостојно или да ги решава сопствените проблеми. Родител со хеликоптер е разговорен термин од почетокот на XXI век за родител кој посветува исклучително големо внимание на искуствата и проблемите на неговите или нејзините деца и се обидува да ги отстрани сите пречки од нивните патишта, особено во образовните институции. Прекумерното родителство ја ограничува автономијата на детето и суштинскиот развој за независност. Родителите на хеликоптери се наречени така затоа што лебдат над главата како хеликоптер, особено од доцната адолесценција до раната зрелост, во кое време развивањето независност и самодоволност е критично за идниот успех. Современата комуникациска технологија го олесни овој стил, дозволувајќи им на родителите да ги следат своите деца преку мобилни телефони, е-пошта и онлајн следење на академските перформанси.

Бесчувствителна контрола

Овој родителски стил комбинира недостаток на топлина и грижа (ниска родителска грижа) со прекумерна контрола (како родителска критика, наметливост). Ова е поврзано со детската анксиозност и со дисфункционалните ставови и ниската самодоверба кај децата, иако нужно тоа не е причината. Постојат докази дека родителската бесчувствителна контрола е поврзана со самоубиствено однесување.

Бавно родителство

Ги охрабрува родителите да планираат и организираат помалку за своите деца, наместо да им дозволуваат да уживаат во своето детство и да го истражуваат светот со свое темпо. Електрониката е ограничена, се користат поедноставени играчки, а на детето му се дозволува да ги развие своите интереси и да прерасне во своја личност со многу семејно време, дозволувајќи им на децата сами да донесуваат одлуки.

Воспитувањето без работа е специфична форма на бавно родителство според кое децата можат да се грижат за себе поголемиот дел од времето и дека родителите би биле посреќни доколку потрошат повеќе време грижејќи се и за себе.

Токсично родителство

Лошо родителство, со токсичен однос помеѓу родителот и детето. Тоа резултира со целосно нарушување на способноста на детето да се идентификува себеси и намалена самодоверба, занемарувајќи ги потребите на детето. Злоупотребата понекогаш се гледа во овој стил на родителство. Возрасните кои имале токсични родители главно не можат да препознаат токсично родителско однесување во себе. Децата со токсични и/или насилни родители често растат со психолошки и бихејвиорални оштетувања. Некои од однесувањата на токсичното родителство вклучуваат разговор над своето дете, да бидат во циклус на негативно размислување, да бидат премногу критични кон своите деца и да користат чувство на вина за да го контролираат своето дете.

Патогено родителство

Термин се однесува на практики на родителски стил кои се толку аберантни и искривени што предизвикуваат значајна психопатологија кај детето. Ова може да доведе до психолошка злоупотреба на децата (DSM-5 V995.51). Генерално се користи во контекст на изобличувања на системот за прицврстување на детето, бидејќи системот на приврзаност не дисфункционира спонтано или независно.

Родителство со делфини

Термин што го користат психијатарот Шими Канг и истражувачот на среќата Шон Ахор за да го претстават стилот на воспитување кој се смета за сличен на природата на делфините, кои се „разиграни, социјални и интелигентни“. Според Канг, родителството со делфини обезбедува рамнотежа помеѓу строгиот пристап на родителството на тигрите и недостатокот на правила и очекувања што ги карактеризира она што таа го нарекува „родители на медуза“. Родителите делфини избегнуваат да ги презакажуваат активностите за своите деца, се воздржуваат од прекумерна заштита и ги земаат предвид желбите и целите на нивните деца кога поставуваат очекувања за однесување и академски успех.

Стил на родителство на „етнички малцинства“.

Овој етноцентричен термин е измислен во САД од авторитарно родителство и се однесува на стил кој се карактеризира со исклучително високи академски достигнувања кај децата од азиско потекло. Стилот на етничките малцинства се разликува од строгото авторитарно родителство со тоа што е високо одговорно на потребите на децата, а исто така се разликува од авторитативното родителство со одржување високи барања и не ставање на детските потреби како приоритет. Овој стил промовира голема побарувачка и висока одзивност заедно за да произведе високи академски перформанси кај децата.

Алородителски стил на родителство

Алородителството е практика на заедничко родителство на дете од биолошки родители и членови на поширокото семејство или заедница. Овој тип на родителство е најзастапен во централноафриканските земји, како што се Демократска Република Конго и Централноафриканската Република, особено во заедниците за потрага по храна Ака. Се смета дека алородителството помага во ублажувањето на родителскиот товар преку искористување на заедницата и овозможување на биолошките родители повеќе време да работат или да учествуваат во социјални настани. Некои историчари, како што е Стефани Кунц, сугерираат дека алородителството како родителски стил им помага на децата да ја разберат љубовта и довербата преку проширена перспектива поради зголемените врски што се формираат меѓу детето и возрасен.

Воспитувањето со командоси е уште еден стил каде што родителите во суштина прават сè што е потребно за да ги воспитаат децата на нивниот посакуван начин.

7.2. Крос-културна варијација

Многу од овие теории за стилови на родителство се речиси целосно засновани на докази од земјите со високи приходи, особено од САД. Сепак, постојат многу фундаментални разлики во развојот на детето помеѓу земјите со високи и ниски приходи, поради разликите во стиловите и практиките на родителство. На пример, во супсахарска Африка децата веројатно ќе имаат повеќе од еден главен давател на грижа, ќе го усвојат јазикот во двојазична средина и ќе играат во мешани возрасни групи врсници. Меѓутоа, кога се споредува грижата за Афроамериканците меѓу пониските, средните и повисоките социоекономски семејства, бројот на негувателки што не се родители се намалува како што се зголемуваат економските ресурси.

Покрај тоа, меѓународните студии покажаа дека кинеските родители се повеќе загрижени за контролата на импулсите, што може да ја објасни поголемата употреба на авторитарен стил во споредба со родителите од САД. Така, општествените вредности и

норми во рамките на културата влијаат врз изборот на стилот на воспитување што ќе му помогне на детето да се усогласи со културните очекувања.

Постојат докази кои укажуваат на културни разлики во начинот на кој децата реагираат на родителските практики. Конкретно, во тек е дебата околу физичката дисциплина и физичкото казнување на децата при што некои автори сугерираат дека е помалку штетно во етничките групи или во земјите каде што е културно нормативно, како што се неколку земји со ниски приходи, каде што стапката на преваленца останува висока. Lansford et al (2004) објавија дека грубото родителство е поврзано со повеќе надворешни однесувања кај европските Американци во споредба со афроамериканските адолесценти. Решавањето на овие прашања е важно во проценката на преносливоста на родителските интервенции низ културите и од земјите со високи до ниски приходи со цел да се подобрат детскиот развој и здравствените резултати.

Некои стилови на родителство корелираат со позитивни резултати низ културите, додека други стилови на родителство корелираат со исходи кои се специфични за една култура. На пример, авторитативното родителство е поврзано со позитивната самодоверба и академските резултати и за кинеските и за европските американски адолесценти, но позитивните ефекти од стилот на родителство на „етничките малцинства“ се специфични за кинеските адолесценти. Исто така, постојат докази кои сугерираат дека не постојат само културни варијации, туку и варијации низ поставките во една култура.

На пример, очекувањата на родителите од Мексико и Афроамериканците за послушност и автономија се разликуваат во училиштето и другите општествени услови наспроти домот.

Студијата што ги споредува индиските родители кои престојувале во Индија и индиските родители кои емигрирале во друга земја покажува дека влијанието на културните традиции врз родителството се менува според социјалниот/географскиот контекст, заклучувајќи дека родителите имигранти стават поголем акцент на традиционалната индиска култура со цел да се зачуваат традиционалните практики во

нивната нова земја. Така, во имигрантските семејства, стиловите на родителство според културата може да бидат резултат на свесно засилување наспроти несвесната традиција.

7.3. Разлики кај машките и женските деца

Родителите имаат тенденција да усвојуваат различни родителски однесувања врз основа на полот на нивното дете. Истражувањата покажаа дека татковците можат да влијаат на емоционалното прилагодување на нивните ќерки повеќе преку стилот на воспитување што го покажуваат, наместо преку употреба на дисциплински пристапи, како што е казнувањето. И татковците и мајките понекогаш имаат тенденција да го користат авторитативниот стил со своите ќерки и се чувствуваат поудобно да се префрлат на авторитативниот стил со своите синови.

Слично на тоа, мајките можат да користат поавторитативен стил кога ги воспитуваат своите ќерки. Мајките можеби поминуваат повеќе време расудувајќи со своите ќерки, додека сè уште се стремат да ги фаворизираат своите синови.

7.4. Диференцијално родителство

Диференцијално родителство е кога браќата и сестрите поединечно добиваат различни родителски стилови или однесување од нивните родители. Ова најчесто се случува во семејства каде децата се адолесценти и е многу поврзано со тоа како секое дете го толкува однесувањето на своите родители. Истражувањата покажуваат дека децата кои ги гледаат своите родители како авторитативни обично имаат тенденција да бидат посреќни и да функционираат на повисоко ниво во различни области.

Кога се анализира нивото на диференцијација во семејството, важно е да се погледне разликата во нивото на одговор (вклучувајќи специфични карактеристики на топлина, чувствителност и позитивност), контрола, попустливост и негативност кои се

насочени кон секое поединечно дете. Диференцијалното родителство често води до неподелена средина, односно кога браќата и сестрите имаат различни искуства растејќи во исто домаќинство и различни лични резултати врз основа на нивната околина.

Во повеќето семејства со повеќе од едно дете, родителите ќе ги приспособат своите стилови на родителство според тоа на што најдобро реагира нивното дете, меѓутоа, високото ниво на различно родителство може да има негативни ефекти врз децата. Ефектите што различното родителство ги има врз семејствата се различни, но генерално обично има негативни ефекти врз двете деца. Тежината на ефектите се поекстремни за детето кое се смета за немилосрдно. „Неповолно“ дете генерално има различни проблеми со личен развој како што се ниска самодоверба и депресија. Фаворизираното дете има тенденција да има повисока самодоверба и повеќе пријатели на училиште.

Сепак, студиите покажуваат дека и фаворизираното и немилосрдното дете имаат тенденција да имаат проблеми со меѓучовечките односи, како и проблеми со управувањето со своите емоции. Високото ниво на различно родителство, исто така, влијае на тоа како браќата и сестрите се однесуваат еден со друг, и на нивото на конфликт во односот помеѓу браќата и сестрите. Истражувањата покажуваат дека тоа делумно се должи на децата кои го имитираат однесувањето на нивните родители.

Резултати од истражување

Испитаници

Во истражувањето опфатени се вкупно 10 испитаници, на возраст од 25 до 40 години, од кои 8 живеат во функционални семејства, а 2 живеат во дисфункционални семејства. Според степенот на образование, испитаниците се поделени на три групи – со завршено основно образование (N=33), со завршено средно образование (N=89) и со вишо и високо образование (N=38). Истражувањето се реализираше во ПОУ ,,Иднина“ – Скопје и ООУ ,,Александар Македонски“ – Скопје, а како испитаници се вклучени родители чии деца ги посетуваат овие две институции, а кои искажаа согласност за учество. Во истражувањето се вклучени двајцата родители од семејството. Споредбата на групите е обезбедена преку нивно изедначување според варијабли за кои се претпоставува дека може да влијаат врз резултатите (пол, возраст, брачен статус, работен статус и број на деца во семејството).

Прашалник за проценка на родителски стилови (Assessing Parenting Styles) од авторот Џон Готман, се користи за проценка на перцепцијата на сопствениот родителски стил. Содржи 10 прашања во кои се имплементираат чувството на стрес, тага, страв и гнев на родителите и нивните деца. Родителите одговараат на сите прашања, а доколку не се сигурни во одговорот, го заокружуваат оној кој сметаат дека е најсоодветен. Со овој инструмент се мерат чатири стила на родителство: авторитарен, попустлив, занемарувачки, и авторитативен. Скорот на секој од стиловите се добива така што се собираат одговорите на испитаниците на соодветните тврдења за секој стил поединечно и тој збир потоа се дели со бројот на тврдења за секој од четирите стила. Повисок скор укажува на поголемо присуство (почесто практикување) на соодветниот родителски стил.

Прашалник за демографски податоци – конструиран за потребите на истражувањето. Во него се опфатени прашања кои се однесуваат на општите податоци за испитаниците, како што се пол, возраст, образование, брачен статус, работен статус и социјален статус.

Табела бр. 1: Дескриптивни статистики за родителски стил и функционалност на семејството

Родителски стил	Функционалност на семејството	N	M	SD	SE
Авторитарен	функционално	10	13.33	3.105	347
	дисфункционално	10	16,19	2,994	335
Попустлив	функционално	10	6,39	1.673	187
	дисфункционално	10	7,16	1.554	174
Занемарува чки	функционално	10	17.39	3,224	360
	дисфункционално	10	18,27	3.210	359
Авторитатив ен	функционално	10	17,73	1.949	218
	дисфункционално	10	15,61	3.517	393

Табела бр. 1

За тестирање на разликите во однос на родителските стилови помеѓу родители од функционални и од дисфункционални семејства, пресметан е t-тест за големи и независни групи. Освен за занемарувачкиот родителски стил, каде не е најдена статистички значајна разлика помеѓу родителите од функционални и од дисфункционални семејства, добиените вредности за авторитарниот (t(160)= -5.936, p=.000), попустливиот (t(160)= -3.036, p=.003) и авторитативниот родителски стил (t(160)=4.700, p=.000), се статистички значајни на ниво 0.01 (Табела 1).

Добиени резултати од анкетниот прашалник

Прашање	Да	Не	Незнам
1. Дали сметате дека сте добар родител?	10	/	/
2. Дали сметате дека вие и општеството имате голема улога при справувањето со стресот кај вашите деца?	9	0	1
3. Дали досега сте имале тешки стресни ситуации?	4	4	2
4. Дали вашето дете ви побарало помош при стрес во услови на криза?	8	1	1
5. Дали сметате дека стресот е голем виновник при воспитувањето на вашите деца	10	0	0
6. Дали вие и вашето дете добро се справувате со стресот?	8	0	2
7. Дали вие сте тажни кога не можете да му	6	0	4

помогнете на вашето дете?			
8. Дали вашето дете е навредено од околината?	3	7	0
9. Дали досега сте биле во тешка криза и не сте се справиле со неа?	5	5	0
10. Дали во последниов период сте имале стресна ситуација вие и вашите деца?	6	2	2

Табела бр. 2 – Анкетен прашалник

Дискусија од истражувањето

Спроведените анализи на родителските стилови кај лица од рана возрасна доба со различен степен на образование, односно помеѓу родители кои живеат во функционални и во дисфункционални семејства, покажуваат дека постојат статистички значајни разлики помеѓу споредуваните групи на испитаници. Имено, во однос на различниот степен на образование, се забележува дека лицата со понизок степен на образование почесто ги практикуваат нефункционалните родителски стилови, како што се авторитарниот, попустливиот и занемарувачкиот стил, во споредба со лицата со вишо и високо образование кај кои овие стилови се поретко застапени, а најчесто се практикнува авторитативниот (демократски) родителски стил. Ваквиот наод е во согласност со други

истражувања од оваа област, кои јасно посочуваат дека степенот на образование има значаен удел во начинот на одгледување и воспитување на децата. Истражувањата, исто така, покажуваат и дека семејствата кои спаѓаат во среден и висок социоекономски слој, во поголем процент покажуваат авторитативно однесување. Во однос на разликите во родителските стилови помеѓу родители од функционални и од дисфункционални семејства посебно при стрес во услови на криза, добиените наоди се очекувани и во склад со други истражувања на оваа тема.

Поточно, родителите кои потекнуваат од функционални семејства значително повеќе го практикуваат авторитативниот родителски стил, во споредба со родителите од дисфункционалните семејства, кои почесто го практикуваат авторитарниот, односно попустливиот стил. Лацковиќ-Гргин (Lacković-Grgin, 2006), на пример, потврдила дека родителскиот стил продонесува за развој на социјалното однесување на децата. Тоа е најразвиено кај децата од семејство во кое владее демократскиот воспитен стил. Понатаму, истражувањето кое го направиле Дековиќ и соработниците (Dekovic, Janssens & VanAs, 2003; според Čudina-Obradović i Obradović, 2006) покажало дека асоцијалното однесување најчесто се јавувало кај деца чии родители применувале непријателски однос, методи на присила, стога контрола и казнување, а односите на родителите и децата биле обоени со проблеми, со малку близина и недостаток на топлина. Матијевиќ и Тодоровиќ (Матејевић и Тодоровић, 2014) дошле до заклучок дека авторитативниот родителски стил на двајцата родители е најпосакуван и е непосредно поврзан со семејните обрасци. Со тоа докажале дека целосното родителско функционирање се потпира на семејната функционалност и тоа говори за приспособувањето на родителите во семејниот систем и авторитативниот стил кој е прифатен од него. Ова истражување, иако контролира одреден број демографски варијабли кои би можеле да влијат врз резултатите, сепак не ги исцрпува сите варијабли кои би требало да се опфатат во некое следно истражување (на пример, местото на живеење, социоекономски статус и слично).

Воедно, идните истражувања треба да се насочени кон надминување на некои од главните ограничувања на ова истражување, како што се можноста за давање социјално пожелни одговори од страна на испитаниците, изедначеноста на условите за одговарање, јаснотијата на тврдењата во прашалниците и слично.

Улогата на родителските стилови при справување со стрес во услови на криза е доста голема и значајна за секое дете.

Заклучок

Стилот на воспитување е психолошка конструкција која ги претставува стандардните стратегии што родителите ги користат при воспитувањето на своето дете. Квалитетот на родителството може да биде посуштински од квантитетот на времето поминато со детето. На пример, родителот може да се занимава со друга активност и да не покажува доволно интерес за детето. Стиловите на родителство се претстава за тоа како родителите реагираат и поставуваат барања од нивните деца. Родителските практики се специфични однесувања, додека родителските стилови претставуваат пошироки обрасци на родителски практики. Постојат различни теории и мислења за најдобрите начини за воспитување деца, како и за различните нивоа на време и напор што родителите се подготвени да ги вложат.

Децата поминуваат низ различни фази во животот, затоа родителите создаваат сопствени стилови на воспитување од комбинација на фактори кои се развиваат со текот на времето додека децата почнуваат да ги развиваат сопствените личности. За време на фазата на повој, родителите се обидуваат да се прилагодат на новиот начин на живот во смисла на адаптација и поврзување со нивното новороденче. Развојните психолози прават разлика помеѓу односот помеѓу детето и родителот, кој идеално е однос на приврзаност, и односот помеѓу родителот и детето, означен како поврзување. Во фазата на адолесценција, родителите се соочуваат со нови предизвици, како што се адолесцентите кои бараат и посакуваат слобода.

Темпераментот на детето и културните обрасци на родителите имаат влијание врз видот на родителскиот стил што детето може да го добие. Степенот до кој образованието на детето е дел од родителството е дополнително прашање на дебата.

Раните истражувања во родителството и детскиот развој покажаа дека родителите кои на своите деца им обезбедуваат соодветно негување, независност и цврста контрола, имаат деца кои се чини дека имаат повисоки нивоа на компетентност и се социјално вешти и умешни. Покажувањето љубов и негувањето на децата со грижа и наклонетост поттикнува позитивен и физички и ментален напредок кај децата. Дополнителните развојни вештини произлегуваат од позитивните стилови на родителство, вклучувајќи: одржување блиски односи со другите, да се биде самоуверен и независност. Во средината на 1980-тите, истражувачите почнаа да истражуваат како специфичните стилови на родителство влијаат на подоцнежниот развој на детето. Влијателната типологија на Дијана Баумринд ги дели стиловите на родителство на три стила: авторитативен, авторитарен и попустлив стил. Семејството денес, на прво место ја става социјализаторската функција, а заедно со неа и воспитната и образовната функција. Во рамки на семејството, родителството е една од најсложените социјални улоги кои поединецот може да ги има.

Тоа е една од трите кариери на раната возрасна доба. Во процесот на социјализација, родителите остануваат важни и во периодот на адолесценција, не само во детството. Оттука, родителскиот стил кои возрасните поединци кои се реализирани како родители го практикуваат, е мошне значаен за оптималниот развој на децата и на адолесцентите, исто како што е значајно дали семејството во кое детето/адолесцентот се развива, е функционално или дисфункционално. Во таа насока, теоријата и емпиријата недвосмислено покажуваат дека степенот на функционалност на семејството има сериозни ефекти врз квалитетот на животот генерално, како и врз индивидуалниот развој на поединецот. Родителството е процес во кој родителите го поттикнуваат физичкиот, емоционалниот, социјалниот и сознајниот развој на детето, од најраното детство (Шурбановска, 2013). Притоа, доследноста во одгледувањето на детето е многу важна компонента на родителството.

Одледувањето треба да биде прилагодено на развојната фаза, како и на индивидуалните можности и способности на детето. Тоа е динамичен и двонасочен процес, во кој децата имаат свои стилови на однесување, кои неретко се реакција на однесувањето на родителите.

Користена литература:

Baumrind, D. (1991). Parenting styles and adolescent development. In: J. Brooks, R. Lerner & A. C. Petersen, (Ed.), The Encyclopedia on Adolescence (pp. 758-772). New York: Garland.

Bahçivan Saydam, R. ve Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleriyle olan ilişkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 20 (55), 61–74.

Bowlby, J. (2014). Güvenli Bir Dayanak: Ebeveyn-Çocuk Bağlanması ve Sağlıklı İnsan Gelişimi. Kocaeli: Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.

Costa, P. T.,& McCrae, R. R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) Professional Manual. Odessa, FL.

Çuhadaroğlu, F. (1986). Adolesanlarda benlik saygısı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Darling, N., & Steinberg, L. (1993) Parenting style as context: an integrative model. Psychological Bulletin, 113, 487-496. doi: 10.1037/0033-2909.113.3.487

DeHart, T.,Pelham, B. W. & Tennen, H. (2006). What lies beneath: Parenting style and implicit self-esteem. Journal of Experimental Social Psychology, 42, 1–17. doi: 10.1016/j.jesp.2004.12.005

Heaven, P. & Ciarrochi, J. (2008). Parental styles, gender and the development hope and selfesteem. European Journal of Personality, 22: 707–724. doi: 10.1002/per.699

Franken, J. R., Wallen, N.,E.& Hyun, H.,H. (2012). How to Design and Evaluate Research in Education. McGraw-Hill, NY.

Klein, M. (2015). Çocuk Psikanalizi. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Köker, S. (1991). Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Liu, D., Ksinan, A. J. & Vazsonyi, A. T. (2018). Maternal support and deviance among rural adolescents: The mediating role of self-esteem. Journal of Adolescence, 69, 62–71.

Mann, M., Hosman, C. M. H., Schaalma, H. P. ve Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broadspectrum approach for mental health promotion. Health Education Research, 19(10), 357–372.

Milevsky, A., Schlechter, M. & Netter, S. (2007). Maternal and paternal parenting styles in adolescents: Associations with self-esteem, depression and life-satisfaction. Journal of Child and Family Studies, 16(1), 39–47.

Nayak, G. & Kochar, A. (2016). Role of parenting styles in determining self-esteem and loneliness among undergraduate students. The International Journal of Indian Psychology 4(1), 64-70.

Rafaeli, E., Bernstein, D. P. ve Young J. E. (2013). Şema Terapi Ayırıcı Özellikler. İstanbul: Psikonet Yayınları.

Robins, R. W., Tracy, J. L., Trzesniewski, K. Potter, J. & Gosling, S. D. (2001). Personality correlates of self-esteem. Journal of Research in Personality, 35, 463–482. doi: 10.1006/jrpe.2001.2324

Tabachnick, B.,G. & Fidell, L.,S.(2007). Using multivariate statistics (5th Ed.). Pearson, Boston.

Takahashi, N., Suzuki, A., Matsumoto, Y., Shirata, T. & Otani, K. (2017). Perceived parental affectionless control is associated with high neuroticism. Neuropsychiatric Disease &Treatment, 13, 1111–1114.